№ 249 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆԶՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 249

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

BIBLIOTHÈQUE ARMÉNIENNE VENISE - St LAZARE

ՄՇԱԿ
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 2 ՌՈՒԲԼԻ
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։
Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՍԵՒԱՆԱՅ ՄԵՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը այն հաստատութիւններին և անձանց, որոնք թէ հեռագիրներով և թէ նամակներով կամ անձամբ ներկայ գտնվելով թաղման հանդէսին՝ բարեհաճեցին ցաւակցութիւն յայտնել Մենաստանիս բազմավաստակ վանահայր՝

ՍԱՐԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նախագահ կառավարութեան՝ Եղիշէ վարդապետ
813. 1—1

Երուանդ, Սաթենիկ և Սալվի Մամիկոնեանները իրանց զաւակների հետ միասին ցաւոք սրտի յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջին երկուսը իրանց թանգագին որդու, եղբօրորդի իր սիրելի թոռան, իսկ վերջինները իրանց անմոռանալի եղբօր՝ Թիֆլիսի առևտրական դպրոցի V դասարանի աշակերտ

ՎԱՂԱՐՇԱԿԻ

յանկարծակի մահվան մասին, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբերի 8-ին։ Մարմնի յուղարկաւորութիւնը այսօր, երեքշաբթի, նոյեմբերի 10-ին, բնակարանից (Աւճալսկայա հրապ. № 4) առաւօտեան ժամը 10-ին դէպի Կուկիայի ս. Աստուածածին եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։
808. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
(Զուբալովի անուան)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԻԿ Խմբակցութիւնը
Այսօր, երեքշաբթի, Նոյեմբերի 10-ին
Կը ներկայացնէ

ՑՈ՞ ԵՐԹԱՍ

Դրամա 5 գործ., Սօբոլշչիկօվ-Սամարինի, Թարգմ. Լ. Բաբայեանի։
Մասնակցում են.—օր. օր. Արմէն, Արփենի, տ. տ. Աբովեան, Ցասմիկ, Սիրան, պ. պ. Ամօ-Խարազեան, Ազաբաբեան, Գալստեան, Գասպոշ, Գօլանչեան, Եանիկեան, Մարութեան, Ցարութիւնեան II, Միքայէլեան, Ղուշչեան, Ռուսեան, Սերժ, Օհանեան, Ոզաբաշեան և ուրիշներ։
Սկիզբն է երեկ. ժ. 8-ին։
Տեղերի գները 4—50 կոպէկ։
Ռեժիսոր՝ ԱՄՕ-ԽԱՐԱԶԵԱՆ
Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Կ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ, Ա. ԷԼԻԶԲԱՐԵԱՆ
ԱԶԴ.—Պատրաստվում է նոր պիէս՝ փոխադրութիւն Վիկտոր Հիւգոյի յայտնի վէպից՝ «ԹՇՈՒԱՌՆԵՐ» 10 պատկ., Թարգմ. Մ. Ստամբոլցեանի։
տռ. 811. 1—1

ՎԱՆԻ յուլիսեան նահանջի ժամանակ անհետացած են եղբօրորդիքս՝ Վանի նահանգի Մոկաց գաւառի Կնէկանց գիւղացի Թումաս (18 տ.), Գրիգոր (15 տ.) և Ցովհաննէս (12 տ.) Ցարութիւնեան Խաչատրեանց եղբայրները (Խաչկէ Ցարութիւնի տղերք)։ Սրանց տեղը իմացողներին խնդրում եմ յայտնել «Մշակի» խմբագրութեան գրասենեակին։
տռ. 810. 5—1

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ախտորոշութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՕԹՕՐԱՔՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌԵՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամեն օր՝ 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ առ ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7—29.
տռ. (ա. օ.) 504. 100—84

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ՎԵՈՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ

Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, փարփորից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթօդով։
Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրէուլկից։
(ա. օ.) տռ. 515. 100—67

ԲԺԻՇԿ
Շուշանիկ Նարաբեան
(Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների և մանկաբարձութեան)
Վերադառնալով հանքային ջրերից՝ վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Ընդունում է ամեն օր՝ (առ. ժ. 1—2. (եր. ժ. 4—6.
Հասցէն՝ Սօլօլակ, Ռտիշչևսկայա փ. № 1. Հեռախօս 10—58.
(ե. հ. կ.) տռ. 634. 100—25

ԲԺԻՇԿ
ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը՝ մասնաւորապէս կոկորդի, քթի, ականջի հիւանդութիւններով։
Առաւօտեան ժամը 10—12-ը։
Երեկոյեան » 5—7 ը։
Бебутовская ул. № 26. 3-րդ օրիորդաց գիմնազիայի կողքին։
տռ. 779. 50—12

Թիֆլիսի կոյրերի Հոգաբարձութեան Ակնաբուժարանի աւագ օրդինատոր
ԲԺՇԿՈՒՀԻ
ՍՕՖԻԱ ՄԻՐՋՈՅԵԱՆ
ընդունում է աչքի հիւանդութիւններից ամեն օր՝ ցեր. ժամը 1½-ից մինչև ժամը 3-ը։ Սերգիէևսկայա փող. № 1. Տելեֆոն № 16—67։
տռ. 753. 50—18

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
վաճառվում են հետևեալ հրատարակութեանց սակաւաթիւ օրինակները

1) ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ, Գր. Արծրունու գրական գործուն. 25-ամեակի առիթով, Խ. Մալումեանի, գ. 50 կ.
2) АГРАРНЫЯ ПРОБЛЕММЫ, Ал. Калантаръ, . . . գ. 10 կ.
3) СУДЬБА ТАБАКОВОДСТВА НА ЧЕРНОМОРСК. ПОБЕРЕЖЬѢ, Ал. Калантаръ, . . . գ. 15 կ.
4) ԻՆՔՆԱԿՈՉ ԻՇԽԱՆԸ, Վիլհէլմ Հաուֆի, Թարգմ. օր. Վ. Տէր-Նիկողայոսեանցի, . գ. 10 կ.
5) АРМЯНСКАЯ ПОЭЗІЯ ВЪ ЛИЦѢ РАФАИЛА ПАТКАНЬЯНА, Гр. Чалхушьяна, . . գ. 50 կ.
6) ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԱԽՏԵՐ, բժ. Ա. Բուդաղեանի, . . գ. 05 կ.
7) ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԵՒ ՀՐԱԲՈՒԽ, Վ. Լանկեվիչի, . . գ. 06 կ.
8) ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒՀԻ Շէկդրինի, Թարգմ. Խ. Մ.-ի, . գ. 05 կ.
9) ԵՐԿՈՒ ՆՕՎԷԼԼԱ, Իւհաննի Ահօյի, Թարգմ. Լ. Բաբայեանի գ. 10 կ.
10) ՍԻՍՏԵՄ, Մ. Հալբէի, և ԵՐՋԱՆԻԿ ԻՇԽԱՆԸ, Օ. Վիլդէի Թարգմ. Լ. Բաբայեանի, գ. 15 կ.
11) ՀԵՐՑԵՆ, Գ. Տէր Ռուբինեանի, գ. 40 կ.
12) ԴԺՈԽՔ, Ց. Ջանիկեանի, II հտ., գ. 30 կ.
13) СѢРА, Лекція д-ра А. Арцруни, գ. 20 կ.

Այս գրքերից մի մի օրինակ պահանջողներին զեղչ է լինում 20%, ճանապարհածախսն էլ մեզ վրա։
Դիմել՝ Ред. газеты «МШАКЪ», Тифлисъ.
(8) 0—10

ԱՅՍՕՐՎԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօրվայ խորհրդակցութիւնը, որ կայանում է Փոխարքայի Նախագահութեամբ և որ նպատակ ունի քննել ու մշակել մի շարք միջոցներ թանգութեան դէմ կռւելու համար, կարևոր և առաջին նշանակութիւն ունի։

Այդ միջոցները վերաբերելու են ոչ միայն Թիֆլիս քաղաքին, այլ և բովանդակ երկրին, որտեղից զանազան անկիւններից լուրեր են գալիս հետզհետէ աճող թանգութեան մասին։

Եթէ արմատական միջոցներ ձեռք չառնվեն տիրող թանգութեան դէմ, այս ձմեռ մեր երկրի ազգաբնակութեան և մանաւանդ գիւղական ազգաբնակութեան դրութիւնը անտանելի կը լինի։

Քաղաքներում բնակարանների գները սաստիկ թանգանում են. կենսական մթերքների գները կրկնապատկվում, եռապատկվում են։ Ունևորները կարողանում են դիմադրել, բայց չունևոր, աշխատաւոր դասի համար կեանքը անտանելի է դառնում։

Սակայն թանգութեան դէմ կռւելու համար միայնակ ոստիկանական կամ վարչական միջոցները անկարող են իրական միջոցներ տալ. պէտք է որ այդ պայքարին մասնակցեն և հասարակական ուժերն ու կազմակերպութիւնները. պէտք է համագործակցութեան հրաւիրվեն կօօպերատիվ կազմակերպութիւնները, պաշտօնական խանութները և բնակարան վարձողները։

Եւ անա այսօրվայ խորհրդակցութիւնը պէտք է մշակէ իրական միջոցներ, թէ ինչ ձևով այդ ուժերը և կազմակերպութիւնները կարողանան պայքարել և համագործակցել վարչութեան՝ պայքարի մէջ։

Այսօրվայ խորհրդակցութեան մասին հրատարակված ծրագիրը ցոյց է տալիս, որ հասարակական կազմակերպութիւնների մասնակցութիւնը պայքարի մէջ անհրաժեշտ է նկատված։

Այդպիսի մի չարիքի դէմ, որպիսին կենսական մթերքների թանգութիւնն է, մաքառելու դէմ հարկաւոր է աշխատանքի հրաւիրել բոլոր բնակիչներին, որովհետև բացի շահագործողների չար կամքից, որոնց դէմ վարչական զսպիչ միջոցներ կարելի է ձեռք առնել, կան և այնպիսի պատճառներ, որոնց վերացումը հնարաւոր է միայն իրանց բնակիչների ձեռքով։

Մեծ հետաքրքրութեամբ և անձկութեամբ երկրի ազգաբնակութիւնը սպասելու է այսօրվայ խորհրդակցութեան արդիւնքին, ուստի մաղթելու ենք, որ նա կարողանայ կանոնաւոր և իրական միջոցներ մշակել թանգութեան դէմ պայքար մղելու համար։

Հ. Ա.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՍՐԸ ՕԴԵՍՍԱՅՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
8 նոյեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական Կայսերական պալատի մինիստրի հեռագիրը.

Նոյեմբ. 7-ին Թագաւոր Կայսրը Գահաժառանգ Ալեքսէյի հետ ժամանեց առ. ժամը 11-ին Օդեսա։ Նորին Մեծութիւնը, ընդունելով յուշագիրներ բարձրաստիճան անձերից և քաղաքապետից, Գահաժառանգի հետ անցաւ պատուաւոր պահակախմբի առաջից։ Թողնելով, որ պահակախումբն անցնէ քայլերթով, Թագաւոր Կայսրը Գահաժառանգի հետ միասին բաց աւտոմոբիլով դիմեց քաղաք։

Ճանապարհին կանգնած էին շարքերով զօրքերը երաժշտախմբերով և դպրոցականները։ «Ուրա» բացագանչութիւնների տակ Կայսրը Գահաժառանգի հետ մտաւ տաճար, ուր, դիմաւորելով Խերսոնի և Օդեսայի արքեպիսկոպոս Նազարի, կատարվեց հակիրճ մաղթանք։ Տաճարը լի էր աղօթողներով, որոնց թւում՝ օրիորդաց կրթարանների սանուհիները։

Թագաւոր Կայսրը տաճարից դուրս գալով այցելեց «Պրուտ» յածանաւը (Թիւրքական նախկին «Մէջիդիէն»)։ Կայսրը այցելեց «Էկվատոր» վրա վիրաւոր և հիւանդ զինուորականներին։ Ապա Նորին Մեծութիւնը Գահաժառանգի հետ այցելեց շոգենաւ-որբանոցը, ուր Նորին Մեծութիւնը գուրգուրեց երեխաներին։ Յետոյ Նորին Մեծութիւնը այցելեց «Ռուսլան» նաւը, որտեղից մեկնեց գնացքը, որի մէջ կայացաւ նախաճաշ։

Ժամը 3-ին Կայսրը Գահաժառանգի հետ այցելեց զօրքերին։

Միևնոյն օրը Նորին Մեծութիւնը բարեհաճեց Գահաժառանգի հետ մեկնել Օդեսայից։

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
7—8 նոյեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Կովկասեան զօրաճակատ։

Սկսած Սև-ծովի մօտից մինչև Վանի լճի հիւսիսային ափը ընդհարումներ են առաջապահ զօրամասերի միջև և հրացանաձգութիւն է։

Մեր աէրօպլանները ռումբեր նետեցին թիւրքաց զօրքերի վրա Քէօփրիքէօյ գիւղի և Խորասանի շրջանում։

Ուրմիայի լճի հարաւ-արևմտեան ափում ընդհարումներ են քիւրդական հրոսակախմբերի հետ։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Կովկասեան զօրաճակատ։ Տովամերձ և Թորթումի շրջաններում հրացանաձգութիւն է և ընդհարումներ են առաջապահ զօրամասերի միջև։

Վանի լճի հիւսիսային ափում՝ Արճէշ քաղաքի մօտ, և Ուրմիայի լճի հարաւային ափում ընդհարումներ են քիւրդական հրոսակախմբերի հետ։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
7—8 նոյեմբ.

ՑԵՏԻՆԻԷ.—«Պրէս-Բիւրօն» հաղորդում է նոյեմբերի 4—5-ին.

Թշնամին ամբողջ զօրաճակատի վրա առպրդիւն կրակում էր մեր դիրքերի դէմ։ Վատ եղանակն արգելք էր լինում հետևակ գնդերի գործողութիւններին։

Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Նոյեմբերի 6-ին մենք ամբողջ սերբ-չերնօգօրական զօրաճակատի վրա ենթարկվեցինք թշնամու համարձակ յարձակումներին Լիմա գետի ուղղութեամբ։

Սանջակի մեր զօրքը նահանջեց դէպի գլխաւոր պաշտպանողական զօրագծերը։

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
6—7 նոյեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Րիգայի շրջանի զօրաճակատի վրա տեղ-տեղ սկսվեց ուժեղ թնդանօթաձգութիւն։

Դվինսկից դէպի արևմուտք գերմանացիք ստիպված էին ետ քաշվել Պոնեվէժի երկաթուղու շրջանում։ Մեր ձեռք ձգած խրամատների մէջ նորից գտնվեցին զէնք, ռազմամթերք ու գերմանացիների չը թաղված դիակներ։

Զօրաճակատի մնացած բոլոր մասերում՝ Րիգայի ծոցի մօտից մինչև Պրիպեատ գետը փոփոխութիւն չը կայ։

Ստիրի ձախ ափում հակառակորդը չը կարողացաւ մնալ իր գրաւած տեղերում և նոյեմբերի 6-ին մենք նորից գրաւեցինք Չարտօրիյսկ քաղաքը և Կօզլինիչէ գիւղը՝ Ստիրի ձախ ափին, Չարտօրիյսկից ցածր։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԷՆ. — Աւստրիական գլխաւոր բանակի մամուլի բիւրօն հաղորդում է, որ Իզոնցօ հովտում իտալացիք մեծ եռանդով վերսկսեցին իրանց առաջխաղացումը արտիլէրիայի օգնութեամբ. հետևեան անընդհատ յարձակումներ են գործում աւստրիական դիրքերի վրա։

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակից տեղեկացնում են.

Ամբողջ զօրաճակատի վրա շարունակվում է թնդանօթային կռիւ։ Կարսոյում մեր հետևակ զօրագնդերը վերսկսեցին իրանց յարձակումները, որոնք անհամեմատ աջող էին Սան-Միկէլէ շրջանում։ Թշնամին ամբողջ գիշերը գործում էր յախուռն յարձակումներ. նրան աջողվեց 7 անգամ մօտենալ մեր խրամատներին, բայց 7 անգամ էլ ետ մղվեց մեր հրացանային ու թնդանօթային կրակից, կրելով խոշոր կորուստներ։ Մեր քաջ զինուորները ներս խուժելով թշնամու խրամատները՝ բռնեցին 175 գերի և ձեռք ձգեցին մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք։

Թշնամու օդագնացները երէկ ռումբեր նետեցին Վէրօնայում, ուր վիրաւորվեցին 4 հոգի, Վիչէնցում և Գրադօյում։ Ուրիշ օդագնացներ նետեցին 15 ռումբ Ուդինէյում, սպանելով 12 և վիրաւորելով 16 խաղաղ բնակչի և 8 զինւորի և գործելով մի քանի վնասներ։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Լրագիրների տեղեկութիւնների համաձայն, հինգշաբթի կէսօրվայ ժ. 2½-ին Զունդի ամենանեղ տեղում, Հէլսինգբորգի և Հէլսինգէնի միջև անցաւ, դիմելով դէպի հարաւ, գերմանական նաւատորմը՝ բաղկացած 17 խոշոր ռազմանաւից։ Նաւատորմը բաժանված է 4 դիվիզիայի. նրանց մէջ կային նորագոյն ականանաւեր։ Բոլոր ռազմանաւերը ներկված էին սև գոյնի։ Շվէդական մի ականային յածանաւ հետևում էր նաւատորմին մի քանի հարիւր մետր տարածութեան վրա։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Արևմտեան զօրաճակատի վրա փոփոխութիւն չը կայ։

ՓԱՐԻԶ. — Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Զօրաճակատի մի քանի տեղում մեր արտիլէրիան շեշտակի կրակով հասաւ զգալի հետևանքների, այսինքն Բելգիայում, ուր մենք աւերեցինք գերմանական դաշտային ամրութիւնները, Սոմմայում, ուր մենք ոչնչացրինք թշնամու պահակաղիրքերը։

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակից տեղեկացնում են.

Կորդիվօլէում ուժեղ թնդանօթաձգութիւնից յետոյ թշնամին խոշոր ուժերով յարձակում գործեց Կօլդիլանօ գագաթի դէմ, բայց վանվեց հակայարձակումով և փախուստի դիմեց, կրելով խոշոր կորուստներ, թողնելով կռւի դաշտում շատ ռազմամթերք ու զէնք։ Կարնիում տաք թնդանօթաձգութիւն է, Իզոնցօ գետի հովտում շարունակվեց կատաղի կռիւ։ Գօնցօ հովտում մեր զօրքերը ձեռք ձգեցին թշնամու ամրութիւններից մէկը և գերեցին 37 մարդ։ Գօրիցա շրջանում երկուստեք ուժեղ ամբակոծութիւնը շարունակվեց։ Կարսօյում մեր հետևակ զօրագնդերն ամրացան Սան-Միկէլէում։ Թշնամու խիզախ հակայարձակումներն անօգուտ անցան։

Մեր օդագնացները գործում են աջող։ Այսօվիցէում նրանք նետեցին 100 ռումբ։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԷՆ.— Լրագիրները հաղորդում են, որ Տենդէրի մօտ պայթեց նորերս կառուցված «Ցէպպէլին № 18»-ը. սպանվեց 1, վիրաւորվեցին 8 մարդ։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԷՆ.—Վիէննայից պաշտօնապէս հաղորդում են, որ Գօրիցայի ռմբակոծութիւնը անեց 7 ժամ շարունակ։ Քաղաքի մէջ ընկան 3000 ռումբ, որոնցից ծագեցին մի շարք հրդեհներ։

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
6 նոյեմբերի

ԹԵՀՐԱՆ.— Պարսից կառավարութիւնը դիմեց հեռագրով գաւառները՝ իրազեկ անելու ազգաբնակութեանը և հոգևորականութեանը, որ շահը վճռեց չը մեկնել Թեհրանից Ռուսաստանի հետ անկեղծ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատվելու պատճառով։ Պարսից ազգաբնակութեանը պատուիրագրվում է համակերպել ներկայ ազգի հետ։ Ընդ սմին շահը կոչ հրատարակեց ազգաբնակութեան, որի մէջ ասված է, թէ կառավարութիւնը հոգալու է աւելի ամրապնդելու Ռուսաստանի և Պարսկաստանի բարեկամական կապերը։

Գերմանական դեսպանը, որ սպասում էր շահի մեկնելուն և ընդ առաջ էր ուղարկել նրան Թեհրանի դռների մօտ յատուկ գործակալի, մեկնեց Սպահանի ուղղութեամբ։ Հաղորդում են, որ Թիւրքաց դեսպանը մնալու է

մայրաքաղաքից 25 վերստ հեռու, աշխատելով էմիսարների միջոցով ազդել շահի վրա։

ԹԷՀՐԱՆ.—Մայրաքաղաքը սկսում է կենդանանալ։ Վերադառնում են Թէհրանից մեր թշնամիների յայտարարութիւնների ազդեցութեան տակ փախած պարսիկները։ Աստիճանաբար վերադառնում է նաև ժանդարմէրիան։

Թիւրքիայի և Աւստրիայի ներկայացուցիչները մնացին Թէհրանի շրջակայքում մի քանի օր։ Հաղորդում են, որ Թիւրքաց դեսպանը վերադառնալու է նոյնիսկ մայրաքաղաք, փորձելով նորից ազդել շահի վրա։

Մեր բոլոր թշնամիները մեկնում են դէպի հարաւ։ Պրինց Րէյսը, համոզվելով որ իր միսսիան անաջող անցաւ, գնաց Սպահան, անցնելով Կումի վրայով, ուր ընդունվեց հանդիսաւոր կերպով Գերմանիայի կողմնակիցներից։ Կումում ներկայումս հաւաքվել են գերմանացիք, թիւրքասէրները և դեմոկրատիկ Ֆրակցիան Սուլէյման-Միրզայի գլխաւորութեամբ, որ սկզբում իրան յայտարարեց ազգային պաշտպանութեան կոմիտէտ, իսկ այժմ խալմի համար մարտնչող կոմիտէտ։ Թէհրանից փախած գերմանացիք հաւանօրէն աշխատում են շարունակել իրանց գործունէութիւնը Կումում և Սպահանում։

Թէհրանի պալատականների և ղեկավար շրջաններում, որոնք ազատվեցին գերմանական հիպնոզից, ցանկութիւն է նկատվում աւելի սերտ մերձենալ Ռուսաստանի և Անգլիայի հետ։ Հասարակական կարծիքը նոյնպէս զբաղվում է այն պայմանների քննութեամբ, որոնք, բաւարարելով Ռուսաստանին և Անգլիային, նաև Պարսկաստանի ազգային զգացմունքը, կարող են նպաստել այդօրինակ մերձեցմանը։

Ներքին գործերի մինիստր Ֆարման-Ֆարման մի շարք կարգադրութիւններ արաւ մեր թշնամիների աշխատանքին վերջ դնելու նպատակով. օրինակ՝ կարգադրեց վերադարձնել ռուսահպատակներից գրաւված կառքերն ու ձիերը և հատուցանել նրանց վնասները, խուզարկութիւն կատարել բոլոր տներում ու շինութիւններում՝ ռումբեր, ուժանակ ու զէնք գրաւելու նպատակով, նաև տնտղել ոստիկանութեան ձեռքով մարդկանց և ապրանքները քաղաքի դռների մօտ։ Ապա ժանդարմներին խստագոյն հրաման է տրված վերականգնել հեռագիրը Կումում և կալանաւորել փչացնողներին, վերջապէս ժանդարմէրիային հրամայված է վերադառնալ իր տեղը։

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

6—8 նոյեմբ.

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Պետրոգրադի յունական միսսիան լիազորված է ամենակատեգորիկ կերպով հերքել այն զանազան սխալ տենդենցիոզ տեղեկութիւնները, որ վերջին ժամանակ տարածվում են Յունաստանի վերաբերութեամբ։ Օրինակ՝ իբր թէ մի քանի գերմանական օֆիցերներ են գնացել Աթէնք գործելու համար։ Այդ ամենը միանգամայն ֆանտաստիքական են։ Նոյնպէս անհիմն է այն տեղեկութիւնը, թէ իբր Աթէնքում պաշտօնավարող գերմանական միսսիաների զինւորական կցորդները հիմնել են անթել հեռագրի կայան, որ նրանց հնարաւորութիւն է տրված նոյել դաշնակիցների բանակատեղին, ինչպէս նաև թէ նրանք սերտ յարաբերութեան մէջ են յունական զօրքի գլխաւոր շտաբի հետ։ Միսսիան նոյնպէս կատեգորիկ կերպով հերքում է յունաց կառավարութեան վերագրվող մտադրութիւնը՝ գրաւելու իր զօրքերով Մոնաստիր քաղաքը։

ԼՈՆԴՈՆ.—«Դէյլի Տելեգրաֆը» առաջնորդող յօդուածում բացատրում է Ռուսաստանի ցոյց տուած օգնութեան արժէքը, որ նուազեցնում է գերմանացիների ճնշումը ֆրանսիական զօրաճակատի վրա։ Լրագիրը ասում է. «Հաւասարակշռութիւնը աստիճանաբար վերահաստատվում է այժմ ամբողջ զօրաճակատի վրա սկսած Րիգայի մօտից մինչև Բուկովինա, և ռուսաց յաղթական հերոսական զօրագնդերը գեներալներ Ռուզսկիի և Իվանովի ղեկավարութեամբ նորից առաջանում են։ Երբ գայ վերջնական յաղթութեան օրը, մենք լիովին կիրագործենք մեր պարտականութիւնը Հիւսիսային Պետութեան վերաբերմամբ, որ 15 ամիս շարունակ կրում է կռւի բովանդակ ծանրութիւնը»։

Րէյտերի գործակալութիւնը հերքում է գերմանական մամուլի այն տեղեկութիւնը, թէ իբր Մեծն Բրիտանիան տեղեկացրել է Ռուսաստանին, թէ ցանկալի է դադարեցնել պատերազմական գործողութիւնները Դարդանէլում։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Կարմիր Խաչի գանձարկղն է մտել պատերազմի սկզբից մինչև նոյեմբերի 1-ը յօգուտ վիրաւոր և հիւանդ զինւորականների 9.773,711 ռուբլի։

«Անգլիական դրօշակի» ընկերութեան նախագահ ընտրվեց Պետական Դումայի նախագահ Րօձիանկօն, ընկերութեան կոմիտէտի նախագահ՝ Պետական Խորհրդի անդամ Կովալևսկին։

ԿՕՊԵՆՀԱԳԷՆ.—«Պօլիտիկէնը» տպել է Աթէնքից ստացված այն հեռագիրը, որ յայտնում է, թէ Վենիզէլոսի կողմնակիցներից շատերը Կրետէ կղզում կալանաւորվել են իբրև պետական դաւաճաններ։

ՊԱՐԻԶ.—Սահմանադրական մամուլի սինդիկատը խնճոյք կազմեց, որին ներկայ էին պատգամաւորների պալատի նախագահ Դէշանէլը, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր Պենլէվէն և պարլամենտի անդամներ։ Սինդիկատի նախագահ Դիմիտրիևը և Դէշանէլը ճառեր փոխանակեցին, որոնցով մատնանշեցին մամուլի կարևոր դերը ներկայ պատերազմի մէջ և անյողդողդ հաւատ արտայայտեցին, թէ իրաւունքը կը յաղթանակէ այժմ։

«Ժուրնալը» հաղորդում է, որ փետրվարին Պարիզում գումարվելու է առևտրի հարցերի առթիւ միջպարլամենտական կոնֆերէնցիա։ Կոնֆերէնցիային մասնակցելու են ֆրանսիական, անգլիական, ռուսական, իտալական, բէլգիական և սերբիական ներկայացուցիչներ։

Յունաց կառավարութիւնը յանձնարարել է տեղիս յունական միսիային պաշտօնապէս հերքել այն լուրը, թէ Յունաստանը քաղաքական համաձայնութիւն է կնքել Բուլգարիայի հետ։ Միայն մի արձանագրութիւն է ստորագրվել Բուլգարիայի հետ հոկտեմբերի 16-ին՝ Բուլգարիայում որոշ քանակութեամբ հաց գնելու և այդ հացը փոխադրելու եղանակների մասին։ Այդ արձանագրութիւնը ոչ մի քաղաքական կէտ չէ պարունակում իր մէջ։

Լրագիրները ընդգծում են, որ շվէդ-ֆրանսիական յարաբերութիւնները հետըզհետէ սերտ բնոյթ են ստանում։

ԱԹԷՆՔ.—«Պատրիսը» տպել է Դենիս-Կոշէնի հետ տեղի ունեցած զրոյցը։ Վերջինիս ասելով, համաձայնութեան պետութիւնների բանակցութիւնները Յունաստանի հետ բոլորովին հետամուտ չեն ստիպելու յունաց կառավարութեանը՝ խախտել իր չէզոքութիւնը, որովհետև Յունաստանը ազատ է ինքը տնօրինելու իր բաղդը, բայց նպատակ ունեն ապահովել համաձայնութեանը նպաստաւոր ու բարեացակամ հաստատուն չէզոքութիւն յոյների կողմից, որպիսի չէզոքութիւն խոստացել են յոյները ձևականօրէն, որի հիման վրա էլ դաշնակիցները օգնութիւն են ուղարկում Բալկանները Յունաստանի դաշնակից Սերբիայի համար։ Եթէ համաձայնութեան պետութիւնները և Յունաստանը հաւատարիմ մնան իրանց խոստումներին, բոլոր դժուարութիւնները կը վերացվեն։

Մի քանի լրագիրներ պնդում են, թէ Բուլգարիայի և Յունաստանի բանակցութիւնները վերաբերում են միայն Դօյրանին և Գևգէլիին։

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.—Պաշտօնական օրգանը յայտնում է, որ ի նկատի ունենալով Վառնայի ամրակոծութիւնը, բուլգարական կառավարութիւնը ստիպված եղաւ ուշադրութեան առնել, որ կարող է թշնամական գործողութիւններ սկսել Ռուշչուկի դէմ ռուսական ռազմանաւերի և աէրօպլանների կողմից. ուստի և նա առաջարկեց ռումինական կառավարութեանը ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցներ միջադէպերի առաջն առնելու համար։ Ինչպէս Դանուբի լայնութիւնը Ռուշչուկի և Ժուրժևոյի միջև այնպէս է, որ բուլգարական ռումբերը կարող էին հասնել մինչև հակառակ ափը։

ԼՈՆԴՈՆ.—Ալէքսանդրիայից հաղորդում են, որ ապահովագրող ընկերութիւնները հրաժարվում են Եգիպտոսում ընդունել յունական շոգենաւերի ապահովագրութիւն, բանկային տները դրամ բաց չեն թողնում յոյներին, եգիպտական պօստային հաստատութիւնները չեն ընդունում դրամական փոխադրութիւններ Յունաստանի հասցէով։

ԱԹԷՆՔ.—Վենիզէլոսի նախագահութեամբ կայացած լիբերալ կուսակցութեան անդամների ժողովը որոշեց ձեռնպահ մնալ ընտրութիւններին մասնակցելուց։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Գալիս են պատգամաւորներ Կարմիր Խաչի ռուս-աւստրօ-ունգարական կոնֆերէնցիային մասնակցելու համար։ Նիստերը սկսվելու են նոյեմբ. 9-ին և կը տևեն մի քանի օր։ Թագաւորն ընդունեց աւստրօ-ունգար և գերմանացի պատգամաւորներին։

ԿՕՊԵՆՀԱԳԷՆ.—«Ֆօրվէրտսը» հաղորդում է, որ դատական գործ է սկսվել սոցիալիստ գրող Րօզա Լիւքսեմբուրգի և ուրիշների դէմ իշխանութիւններին դիմադրելու և դասակարգային ատելութիւն քարոզելու մեղադրանքով։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Մինիստրների խորհուրդը թոյլատրեց տալ Կարմիր Խաչին 7.975,000 ռուբլի մերձաւոր ամիսներում գործելու համար։ Ընդ սմին պարզվեց, որ մինչև նոյեմբերի 5-ը զանազան հասարակական կազմակերպութիւններին տրված է՝ վիրաւոր և հիւանդ զինւորականների կարիքների համար՝ 308.378,331 ռ. նպաստ, ի թիւս որի՝ Կարմիր Խաչին 41.868,681 ռ., Համառուսական Զեմստվային Միութեան 142.192,050 ռ., Համառուսական Քաղաքային Միութեան 50.444,400 ռ., Պետրոգրադի քաղ. ինքնավարութեան 17.174,800 ռ., Մոսկվայի քաղ. ինքնավարութեան 43.294,000 ռ., ուրիշ կազմակերպութիւնների 13.404,400 ռ.։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Նիւ-Եօրկի «Evening Mail.» լրագիրը հաղորդում է, թէ իբր Գերմանիան պատրաստ է առաջարկել Ռուսաստանին անջատ հաշտութիւն, որի համաձայն նա վերադարձնում է Ռուսաստանին ներկայումս գրաւած տարածութիւնը, բացի Լեհաստանից, որը պէտք է լինի անկախ։ Թիւրքիան, Եգիպտոսի փոխարէն, կը զիջէ Ռուսաստանին Կ. Պոլիսը, եթէ Ռուսաստանը համաձայնէ խզել իր կապերը Անգլիայի և Ֆրանսիայի հետ։

◆ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Հռոմից, որ Իտալիայում քննվում է այն հարցը, թէ ուր ուղարկել զօրքեր՝ Ալբանիա թէ Սալոնիկ։

◆ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Պարիզից, որ ֆրանսիացի և անգլիացի մինիստրների խորհրդակցութիւնը Պարիզում յանգել է այն վճռին, որ անգլիական և ֆրանսիական նաւատորմերի գործողութիւնները միասին լինեն։ Հետևեալ այդպիսի խորհրդակցութեանը մասնակցելու է և Իտալիան։

◆ «Р. В.»-ը հաղորդում է. «Րադօսլավովը ասաց ժուրնալիստներին, որ Աւստրիան կը ստանայ Հիւսիսային Սերբիան Բելգրադի հետ, Բուլգարիան՝ Արևելեան Սերբիան Նիշի հետ և Սերբական Մակեդոնիայի խոշոր մասը. փոքր Սերբիայի մնացած մասը միացվի Չերնոգորիայի հետ»։

◆ Սոֆիայից հեռագրում են ռումինական լրագիրներին, որ Պրիլէպում մասնակցում էր թիւրքաց հեծելազօրը քիւրդական հեծելագնդի հետ։ Կռւից յետոյ քիւրդերը սարքեցին սոսկալի կոտորած։ Բուլգարական զօրահրամանատարը հրամայեց դադարեցնել կոտորածը, բայց անհետևանք։ Հարկ եղաւ զօրքերին կրակել քիւրդերի վրա։ Սպանվեցին 200 քիւրդ։ Բուլգար և թիւրք շտաբները համաձայնութեան են եկել հրաժարվել այսուհետև քիւրդերի ծառայութիւնից սերբական զօրաճակատի վրա։

◆ Աւստրիական տեղեկութիւնների համաձայն, Ունգարիայում և Գալիցիայում խոլերա է, որ ամեն շաբաթ տանում է մօտ 400 զոհ։

◆ Բուլգարական զօրքի ընդհանուր հրամանատար Բոյաջևը թեթև վիրաւորվել է կռւի մէջ։

◆ Լուրերի համաձայն, Մակենզենը նշանակվելու է գլխաւոր զօրահրամանատար սերբիական սահմանում և Ասիական Թիւրքիայում։

◆ Պաշտօնական գերմանական տեղեկութիւնների համաձայն, օգոստոս-սեպտեմբերին գերմանացիք կորցրել են 300,000 մարդ։

◆ Գերմանացիք Պետական Դումայի անդամ Պարշէվսկիին, ինչպէս հաղորդում է «Рѣчь»-ը, նշանակել են Վարշավայի համալսարանի իրաւաբանական ֆակուլտէտի դեկան։

◆ «В. В.»-ն յայտնում է, որ քառեակ համաձայնութեան Աթէնքում գործած վճռական քայլը շատ խիստ տպաւորութիւն գործեց Յունաստանում։ Կառավարութիւնը վճռել է ընդառաջել համաձայնութեանը և հրաժարվել սերբ զօրքերին զինաթափ անելու վճռից, եթէ վերջիններս փախչեն Յունաստան։

◆ Աթէնքից հեռագրում են, որ կառավարութիւնը կարգադրել է իտալական ջրերում գտնվող յունական նաւերին վերադառնալ։

◆ Բուլգարները կալանաւորել են Ուսկիւբի ռուսաց հիւպատոսին և իբրև գերի տարել են Սոֆիա։

◆ Ներկայումս ռուս զօրքերը գտնվում են Թէհրանից 35 վերստ հեռու՝ Կերէջում։

◆ «Рѣчь»-ը ասում է, որ բոլոր նշաններից այն է երևում, որ գերմանացիք վճռել են վճռական գործողութիւնների դիմել մեր զօրքերի դէմ միայն գարնանից։ Թշնամին պատրաստվում է ձմերել իր գրաւած դիրքերում և վերականգնում է երկաթուղային հաղորդակցութիւնը։ Խրամատների մէջ շինված են երկաթէ վառարաններ։

◆ Վիլհէլմ կայսրը Կ. Պոլսում սպասվում է 3 շաբաթից յետոյ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԳԱՆՁԵՐԻ ՅԱՓՇՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Glos Polski» թերթը, որ Վարշավայում հրատարակվող լեհական հինգ լրագիրներից մէկն է, հաղորդում է, որ գերմանական «մամադէմները» այժմ արտիստական ճանապարհորդութիւններ են կատարում Լեհաստանում։

Այդ ճանապարհորդութիւնները շատ տխուր հետևանքներ են ունենում գեղարուեստական թանգարժէք իրերի համար։

Ամենից առաջ բոլորովին կողոպտվել են պալատները, որոնց մէջ պահվում էին Լեհաստանի մասունքները և ազգային հարստութիւնները։ Թագաւոր Եան Սօբեսկիի հին ռէզիդէնցիայում այժմ բնակվում է բաւարական զօրքի մի մասը։ Այդ գիւղում մինչև այժմ մնում է Եան Սօբեսկիի թագաւորական նշանաւոր պալատը, որի մէջ գտնվում էր Լեհաստանի գեղարուեստական գործերի ամենահարուստ կոլեկցիան։

Այդ աւանի (որ ընկած է Վարշավայից 10 վերստ հեռու) գործերը կառավարելու և «պալատը հսկելու համար» գերմանացիները նշանակել են յատուկ վարչական մարմին, կազմված զինւորականներից և քաղաքացիներից։ Այդ վարչական մարմնի գլուխ է կանգնած ֆօն-Էրդման, Բեռլինի թանգարանի պահապանը։ Պատերազմից առաջ Էրդմանը յաճախ ճանապարհորդել է Լեհաստանում և դիտել է լեհական հին պալատները, դրանց թւում և Եան Սօբեսկիի պալատը, ուր նա, իր ասելով, «զբաղվել է պատմական և հնագիտական աշխատանքներով»։ Այժմ Էրդմանը կարգադրել է կապկպել պալատի բոլոր գեղարուեստական գործերը, նրա բոլոր կոլեկցիաները, բոլոր պատկերները, և այս ամենը փոխադրել Բեռլին։

— Այս պալատի հնութիւնները չափազանց հետաքրքրական են,—յայտնել է Էրդմանը,—և դրանց պէտք է ուսումնասիրել աւելի ուշադրութեամբ, իսկ այդ կարելի է անել միայն Բեռլինում։

Սօբեսկիի հին պալատը կառուցված է 1677—1678 թ. թ. իտալացի վարպետների ձեռքով։ Պալատի շուրջը շինված են Եան Սօբեսկիի նշանաւոր ծառաստանները։ Սօբեսկին մեռաւ հէնց այդ պալատում 1696 թւի յունիսի 17-ին։ Այժմ պալատը և ամբողջ աւանը պատկանում է կոմս Բրանիցկիին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՒ ՍԸՎԱԶԻ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Պէտք է ըսել որ Կովկաս և հեռուները բնակութիւն հաստատող մեր հայ եղբայրներէն հազիւ մէկ քիչ մասը որոշ տեղեկութիւն ունի Խարբերդի և Սըվազի հայաշատ ու յառաջդիմած նահանգներուն վրայ։ Բնական ալ է որ այդպէս ըլլայ, քանի որ դէպի այդ ներս ինկած շրջանը երթևեկութիւնը դժուար և տիրող կառավարութեան անթոյլատուութիւնը միշտ խիստ եղած է։

Մենք կը տեսնենք նաև, որ բոլոր այն գիրքերը, որ գրուած են Հայաստանը ներկայացնելու համար, առ հասարակ ճամբորդութեան մէջ առնուած նօթեր են։ Այդ ճամբորդութիւններն ալ առ հասարակ կատարուած են հետևեալ գծով՝ Բաթում-Թիֆլիս-Ալէքսանդրօպոլ - Էջմիածին-Երևան - Ալաշկերտ-Վան-Բիթլիս և ապա շատ շատ Տիգրանակերտէն Հալէպ, կամ Կարինէն վերադառնալ Կարս ու Տրապիզոն։ Այսպէս եղած է առ հասարակ շատ կարդացուած օտարներէն՝ կամս Շօլէի, Րօդերի, Վօգների, Լինչի և այլոց ճամբորդութիւնները, իսկ մերայիններունը մեծ մասամբ աւելի սահմանափակ շրջան մը կը կազմեն, ինչպէս օրինակ՝ Րաֆֆիի, Աբովեանի, Ահարոնեանի, Առաքելեանի և այլոց ուղևորութիւնները։ Իսկ Խրիմեանի և մանաւանդ Սրուանձտեանի ուղևորութիւնները աւելի երկար են, սակայն անոնցմէ միայն վերջինը Դիարբէքիրէն Խարբերդ-Սըվազի գծով անցած է ամենադժուար կիրճերէն ու հազիւ եռանդաշարժ մէկ-երկու թռուցիկ տպաւորութիւններ հաղորդած է։ Կան ուրիշ տեղեկութիւններ, որոնք աւելի կցկտուր են։

Ասոնցմէ զատ, ամեն ատեն որ հայկական ջարդերն ու կոտորածները տեղի ունեցած են, միշտ սահմանամերձ թիւրքահայաստանցիները կարողացած են թափուել Կովկաս, այսինքն միշտ այն շրջանի հայութիւնը, որուն վրայ առ հասարակ գրքեր գրած են վերև թւուած և չթւուած հեղինակները, ըսել կուզեմ, վանեցիներ, բիթլիսցիներ, մշեցիներ, ալաշկերտցիներ և անոնց դրացի պարսկահայեր ու կարնեցիներ։

Հետևաբար երբ Կովկասի մէջ հայաստանցիներ կամ թիւրքահայեր կը յօրջորջուի, կըմբռնուի միմիայն, որքան մենք գիտենք, Վասպուրականի և Բագրևանդի հայութեան վրայ սևեռուած մտապատկերով ամբողջ թիւրքահայութիւնը, ինչ որ իրականութենէն բաւական հեռի է, քանի որ վերջացած տասնեակ տարիներուն՝ դէպքերն ու պարագաները ստեղծեցին հայկական նահանգներու մէջ վիճակներու այնքան այլազանութիւն, որքան ունեցան անոնք միմեանց հետ յարաբերելու դժուարութիւն։

Վերջապէս, ընդհատելով այս կէտը, պիտի վճռենք որ՝ Սըվազի և Խարբերդի հայութիւնը իր պայմաններով, ապրելակերպերով, բարքերով բոլորովին կը յատկորոշուէր դէպի Ռուսիոյ սահմանամերձ եղած գաւառներու իր եղբայրներէն։

Նախ որ՝ Վանի, Բիթլիսի և մասամբ Էրզրումի կեդրոնի քաղաքներէն զատ համանուն նահանգներուն մէջ հազիւ հազ քաղաքի նմանող 1—2 վայրերու կարելի էր հանդիպիլ, իսկ գիւղացիութիւնը ծագէ ցծագ անկանոն շէնքերու և տմոյն խրճիթներու մէջ կապրէր, այլ է թէ նահապետական հարստութեամբ օժտեալ բաւական թւով հայ գիւղացիներ կային, որոնք այնքան բռնակալութեան ու զրկումներու ենթակայ ըլլալով հանդերձ՝ կրցած էին իրենց չարքաշութեան շնորհիւ հարստութիւն դիզել։

Վանի կեդրոնէն և մօտիկ շրջակայքէն զատ, միւս բոլոր տեղերուն մէջ 2—3 օր ճամբորդելով հազիւ դպրոց ունեցող գիւղի մը կը հանդիպէիք։

Վան, Մուշ և Բիթլիս քաղաքներուն մէջ արհեստ, կրթութիւն և մասամբ օտար երկիրներու հետ յարաբերութիւն զարգանալ սկսած էր, իսկ շրջակայքը տարրապայման նեղութեանց տակելով՝ կը շարունակէր բուն նահապետական կեանքը։

Բոլորովին տարբեր էր կեանքը սակայն Խարբերդի և Սըվազի նահանգներուն մէջ՝ անոնց հետ առնելով Երզնկա գաւառն ալ Բաբերդով և Քղիով միասին։

Այս վերջին նահանգներու մէջ պտտողը ամայի չէր տեսներ և ոչ մէկ գիւղ և ոչ մէկ քաղաք։ Ամենն ալ պարտէզներով, պտղատու առատ ծառաստաններով, ընդարձակ բանջարանոցներով շրջապատուած էին։ Ասկէ կարտադրուէին առատ մրգեղէններ, գինի, օղի, բամբակ և կերպասեղէններ։ Թիւրքիոյ մէջ ամենուն ծանօթ են Կիւրինի շալերը, Արաբկիրի, Ակնի, նոյնպէս Երզնկայի մանուսաները (կերպասեղէն), Թօքաթի պղնձեղէնները, Մալաթիայի, Ամասիայի և շրջակայից մրգեղէնները։ Ասոնք Սըվազի և Խարբերդի գաւառական ներքին քաղաքներն են, որոնց պէս գիւղաքաղաքներու մէջ յառաջդիմած գաւառակներ շատ ունին։ Բամբակամշակութիւնը, շերամաբուծութիւնն ու արհեստները հայերը յաջողապէս առաջ տարին շնորհիւ Ամերիկայի և Եւրոպայի հետ իրենց ունեցած յարաբերութեան։ Սըվազի և Խարբերդի երիտասարդութեանց ամենն ալ հազիւ քանի մը հատի բացառութեամբ Կ. Պոլսէն Ամերիկա և Եգիպտոս պանդխտացած են։

Թիւրքիոյ և ոչ մէկ նահանգին մէջ այնքան կառավարական հայ պաշտօնեաներ եղած են, որքան Սըվազի ու Խարբերդի մէջ։ Հին ու նոր ռէժիմներուն ատենները միշտ այս երկու նահանգէն նոր ուսանողներ անպակաս եղած են Թիւրք համալսարաններու մէջ, ինչպէս և Եւրոպայի ու Ամերիկայի համալսարաններուն մէջ։

Հազիւ կը գտնուէին թիւրքաշատ վայրերու մէջ հայ գիւղեր, որոնք դպրոցէ զուրկ մնացած ըլլան։ Իսկ միւս բոլոր գիւղ ու քաղաքի հայութիւնն ունէր իր երկսեռ դպրոցները։ Ամեն ուսուցիչ հայերէնէն և թիւրքերէնէն զատ անպատճառ եւրոպական լեզու մը գիտէր կամ հոգւով կը ձգտէր գիտնալու։ Գիւղական դպրոցներուն մեծ մասը Ամերիկայի մէջ ուսումնասիրաց միութիւններ ունէին, ինչպէս և տեղւոյն մէջ նուիրական հասութաբեր կալուածքներ։

Մեր պատկառելի հեղինակներու՝ Րաֆֆիի և Ահարոնեանի հայոց ցաւերը երգած ատեն պատկերացուցած թիւրքահայ գիւղական միամիտ, երբեմն ոչխարամիտ բարքերը անշուշտ չեն համապատասխաներ Խարբերդի և Սըվազի շրջաններուն կայծկլտուն ժողովրդին, իսկ քաղքենի ժողովուրդէն բոլորովին հեռի կը մնան։

Ժամանակակից և անցեալ՝ թիւրքահայ նշանաւոր դէմքերուն մէկ մեծ մասը վերոյիշեալ նահանգներէն ծագած են։ Ակնցի ամիրաները Կ. Պոլսոյ մէջ ամեն հայու և օտարներէն շատին ծանօթ են, ինչպէս այսօր Եթովպիայի մէջ արաբկիրցիք։ Վաճառականութեան և քաղաքական պաշտօնեաներու մէջ առ հասարակ նոյնը, սուր ու ճարպիկ են։ Երկու տեղւոյն գաւառաբարբառը շատ նման են միմեանց, որ նորէն մեր արևելեան շրջանի գաւառաբարբառին պէս թանձրանչիւն չէ։

Տարազները, տնական սովորութիւնները քաղաքներէն առնելով բոլոր գիւղերը սկսած էին բարեշրջուիլ։ Իսկ գիւղական տուներուն ճոխ և երկյարկանի ըլլալը շատ հասարակցած էր։

Գալով բուն Սըվազ և Խարբերդ քաղաքներուն, իրաւամբ Հայաստանի ամենածաղկեալ և յառաջդիմած քաղաքներն էին, ափսոս որ հոս ալ հայուն յառաջդիմութիւնը միշտ սանձուած էր։

Մօտ կէս դարէ ի վեր իր համբաւաւոր կօլէջով (Եփրատ անունով) Խարբերդ հաստատուած միսիոնարութիւնը անուրանալի է որ տեղւոյն և շրջակայ հայութեան յառաջդիմութեան ջահն եղաւ։ Ասկէ զատ նոյն քաղաքին մէջ հետզհետէ եկան հաստատուեցան ֆրանսական, ամերիկական և գերմանական կօլէջները և ուրիշ հաստատութիւններ։

Այդ դպրոցներուն բոլորին ուսանողները (երկսեռ) զուտ հայ են։ Մեր ազգային հաստատութիւնները շատ օգտուեցան անոնցմէ, և եթէ կուսակցական յարաճուն վէճերը թողէին, օտար հաստատութիւններէն աւելի մերինները արդիւնաւէտ կըլլային։

Սըվազի մէջ նմանապէս կային միսիոնարութեան դպրոցներ ու որբանոցներ, ինչպէս և վերջերս Սանասարեան վարժարանը։ Նոյն նահանգին մէջ Մարզուանի Անաթօլ-կօլէջը բազում ծառայութիւն մատուցած է։

Անաչառ ըլլալու համար պէտք է ըսել թէ այսքան առատ կօլէջներն ու դպրոցները ունեցած են օգտակարութեան հետ իրենց պայքարոտ շրջաններն ալ։

Նախապէս միսիոնարութիւնը ամեն տեղ օգտակար և համակրելի տարր մը չէ ճանչցուած. սակայն 1895-ի մեր կոտորածներէն ի վեր, որ տեղն միսիոնարութիւնը խիստ սիստեմատիկ կերպով Խարբերդի մէջ կազմակերպեց օրինակելի օգնութեան գործը և անով փրկեց հազարաւոր թշուառներ ու որբեր, անկէ յետոյ հայոց համակրանքը շատցաւ դէպի միսիոնարութիւնը։ Մանաւանդ որ տակաւ առ տակաւ ուղղակի հայ ժողովրդեան ծոցէն հասած կօլէջականներ՝ Եւրոպայի համալսարանները աւարտելով վերադարձան և կօլէջներու մէջ ստանձնեցին պրոֆէսորութեան պաշտօնները։

Այս վերջիններէն էին ողբացեալ պրոֆէ-

սօրներ (Եփրատ կոլէջի) Պուճիգանեան Խաչատուրեան, Թէնէքճեան և ուրիշներ, որոնք Թուրք կառավարական պաշտօնէութեամբը չարչրկւած սպաննուած են։ Նմանապէս սպաննուած են և աքսոր քշուած բոլոր Խարբերդի հայ երեխաներն ու հարուստները, ընդհանուր կոտորածները սկսելէ առաջ։

Վերջացան այսպէս շէնշող Խարբերդն ու Սըվազն ալ։

Գաղթական

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք Բիբի-Հէյբաթից, Ցարութիւն Ներսէսեանից, պատասրանի նորածին Անահիտ մկրտութեան հանդէսի առիթով 5 րուբլի։

Կ. Հ. Բ. ԸՆԿ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Կիրակի, նոյեմբերի 8-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին կայացաւ Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը։ Նախագահութեան համար առաջարկվեցին Հ. Առաքելեան, Ե. Տէր-Միրաքեան և Ս. Աւետեան։ Վերջին երկուսը հրաժարվելով նախագահ ընտրվեց Հ. Առաքելեան և քարտուղար՝ Ե. Սոլովեան։ Մասնակցում էին ժողովին 45 անդամներ։

Նախորդ նիստի արձանագրութիւնը կարդալուց և վաւերացնելուց յետոյ նախագահը յայտնեց, որ ժողովի՝ քննութեան ենթակայ են երկու առակայ 1) կենտրոնի և Ընկ. ճիւղերի 1916 թ. նախահաշիւները, 2) Ընկերութեան սեփական օրգան ունենալու խնդիրը։

Կարդացվեց վերստուգող յանձնաժողովի զեկուցումը նախահաշւի մասին։ Յանձնաժողովը գտնում էր, որ չը գործադրված գումարների առկաները պէտք է բարդվեն այդ գումարների վրա և գործադրվեն առաջիկայում. ապա, որ տեղական չքաւորների օգնութեան համար նշանակված 1000 ր. շատ չնչին է։

Քննելով նախահաշւի մասերը և ելքի յօդուածները՝ ընդհանուր ժողովը երկար կանգ առաւ երկու խնդրի վրա, որոնց մասին և եղան երկար թէր և դէմ վիճաբանութիւններ, նոյն իսկ բուռն և յուզալից։ Նախահաշւի մէջ փախստականներին օգնութիւն ցոյց տալու գործի համար նշանակված էր միայն 14,250 ր. ամբողջ 1916 թ. համար։ Անդամներից շատերը գտնում էին, որ Բ. Ընկ. պէս 35-ամեայ մի պատկառելի հիմնարկութիւն, որ նախորդ ազգային բոլոր աղէտների ժամանակ ահագին և առաջնակարգ դեր է խաղացել, կարող է դատապարտվել ապագայ պատմութեան առաջ, երբ պատմագիրը ձեռքի տակ ունենայ այդ նախահաշիւը և տեսնէ, որ այսպիսի մի սոսկալի համազգային աղէտի ժամանակ Հ. Բ. Ընկերութիւնը տուել է իր միջոցներից միայն 14,000 ր.։ Դա անպատուաբեր է Ընկերութեան համար։ Այս առարկութեան՝ խորհուրդը, ի դէմս նախագահ Սամսոն Ցարութիւնեանի, յայտնեց, որ 14,250 ր. մի գումար է, որ այժմ Ընկերութիւնը տրամադրում է յատկապէս իբրև փախստականներին օգնելու գումար, որ պէտք է գործադրվի. ինչ վերաբերում է առ հասարակ փախստականներին օգնութիւն ցոյց տալու գործին, պէտք է ի նկատի ունենալ, որ Բարեգ. Ընկ. այդ ասպարէզում գործում է միացեալ՝ անցեալ տարի հոկտեմբերին ընտրված Հայկական Կենտ. Կոմիտէի հետ, որին ընտրել է հայկական կուլտուրական և բարեգործական ընկերութիւնների ներկայացուցիչների ընդհանուր ժողովը. սակայն որովհետև յետոյ այդ ընկերութիւններն անջատվեցին և աւելի նպատակայարմար համարեցին անջատօրէն գործել, միայն Բարեգ. Ընկերութիւնը, որին կից կազմվել էր այդ Կոմիտէն և որը ամբողջովին իր խորհրդով մտաւ այդ Կոմիտէի կազմի մէջ։ Եւ որովհետև Կոմիտէը ճանաչված է և կառավարութիւնից ու խորհուր՝ հարիւր հազարաւոր օգնութիւն է ցոյց տալիս փախստականներին, ուստի այդ օգնութիւնը պէտք է համարել միևնոյն ժամանակ և Բարեգ. Ընկերութեան կատարած գործ։

Խորհրդի այս բացատրութեան դէմ ժողովականները առարկեցին, որ այնու ամենայնիւ չը կայ կապ Բարեգ. Ընկ. և Կենտ. Կոմիտէի միջև, քանի որ կառավարութիւնը ճանաչում է միայն վերջինիս. եթէ գործունէութիւնը միացեալ և ընդհանուր լինէր, պէտք է Կոմիտէի նախահաշիւը և հաշիւները ամբողջովին մտնէին Բարեգ. Ընկերութեան նախահաշւի և հաշիւների մէջ և ենթարկվէին Ընկերութեան ընդհանուր ժողովի և նրա վերստուգող յանձնաժողովի քննութեան և հաստատութեան։

Այս առարկութիւններին խորհուրդը պատասխանեց, որ կառավարութիւնը իր նպաստները տալիս և տուել է թէ Կոմիտէի և թէ Ընկերութեան անունով, ճանաչելով նրանց միացեալ. ինչ վերաբերում է նախահաշւին և հաշւին, նախահաշիւ չէր կարելի ներկայացնել, քանի որ յայտնի չէր, թէ ինչքան նուէրներ և նպաստներ կը ստացվեն, բայց հաշւի վերաբերմամբ խորհուրդը օրինաւոր է գտնում ժողովականների պահանջը և ինքն էլ այդ կարծիքի է եղել, որ Կենտրոն. Կոմիտէի հաշիւները պէտք է ենթարկվեն Բարեգործ. Ընկեր. ընդհանուր ժողովի և վերստուգող յանձնաժողովի քննութեան, և խորհուրդը առաջիկայում կը կատարէ այդ պարտականութիւնը։

Այսպէս ժողովւում պարզվելով և որոշվելով, որ Հ. Կենտրոն. Կոմիտէի հաշիւները և գործունէութիւնը ենթակայ է Ընկերութեան ընդհ. ժողովի քննութեան և հաստատութեան, ժողովը Թողեց անփոփոխ 14,250 ր. գումարը, իբրև Թւացոյց գործադրելի փախստականների վրա Կենտրոն. Կոմիտէի միւս գումարների հետ միասին։

Երկրորդ հարցը, այն է սեփական օրգան ունենալու հարցը, աւելի երկար քննադատութիւնների և վիճաբանութիւնների առարկայ դարձաւ։

(Կը շարունակվի)

«ՄԵԶ ՏԵՂՆ Է Ի՞ՆՉ ԱՍՈՒՄ, ԻՆՉ ԽՕՍՈՒՄ ԵՆ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ»

(Ազգային առած)

Մօտերս «Մշակի» № 216-ում կարդացի վրաց «Սաքարթվելօ» Թերթի կողմից արտայայտված մի ցանկութիւն՝ տեսնելու մի օր Վրաստանում ապրող վրացախօս հայերին (որոնց Թիւը, ըստ առւթեան յօդուածագրի, մօտ 300,000-ի է հասնում)՝ արձանագրված պատշաճաւոր ձևով՝ որպէս վրացիներ։

Պատիւ ունեմ յայտնել «Սաքարթվելօյի» յօդուածագրին, որ՝ Վրաստանի վրացախօս հայերը երբէք և ոչ մի ժամանակ վրացիներ չեն եղել անցեալում, և չեն էլ այժմ, և, ինչպէս պատմական փաստերը ցոյց են տալիս, VI դարի վերջերը, Վրաստանի Կիւրօն պատրիարքը մեծամեծ յոյսեր և ակնկալութիւններ տածելով իր մէջ՝ յունաց Հերակլ կայսրից՝ երբ իր մերձաւոր յարաբերութիւնը կարեց հայ լուսաւորչական եկեղեցուց և յարեց օրթոդոքս եկեղեցուն, այն օրից Վրաստանում հայ և վրացի համայնքները կրօնապէս եւ ազգայնապէս բաժանվեցին։ Դրա հետևանքով հեռզհետէ ընդհատվեցին և առնեցին հայերի և վրացիների բարեկամական և բարի հարևանական յարաբերութիւնները, այնպէս որ՝ դադարեց այն ընդունված սովորութիւնը, որ գոյութիւն ունէր մինչ այդ, այսինքն՝ վրացիների էջմիածին ուխտագնացութիւնը և հայերի՝ Մցխէթի ս. Խաչ վանքը գալը։ Եւ հէնց այս կերպով Թէ կրօնապէս և Թէ ազգայնապէս բաժանված գտաւ մեզ ռուսաց բարեխնամ կառավարութիւնը, երբ սրանից լրիւ մի դար առաջ տիրապետեց Վրաստանին և Կովկասին։ Եւ, ինչպէս յայտնի է, մեր կառավարութեան արոշ օրէնսդրութեամբ ուղղափառ եկեղեցուն պատկանող ոչ միայն համայնք, այլ նոյնիսկ մի մասնաւոր անհատ իրաւունք և արտօնութիւն չունէին ուղղափառութիւնից մի այլ եկեղեցի անցնել, ասէ միայն Թէ՝ լուսաւորչականութիւն ընդունել... Նոյնը կարելի է ասել՝ Անատօլիայի մի քանի վայրերում, օրինակ՝ Կեսարիայում, Բրուսայում, Կիլիկիայի շատ վայրերում գտնվող Թիւրքախօս հայերի մասին։ Չի կարելի մի րոպէ մտածել անգամ, Թէ վերջինները օսմանցի Թիւրքեր են եղել և եկել լուսաւորչականութիւն են ընդունել, որովհետև ինչպէս մի ժամանակ օրէնքը արգելում էր կրօնափոխութիւնը ուղղափառ եկեղեցուց, նոյնպէս օսմանեան օրէնքով ոչ մի միւսլիմման իրաւունք չունի քրիստոնէական որևէ կրօնի դաւանութիւն ընդունելու։

Այս այսպէս լինելուց յետոյ՝ շատ ցաւալի է, որ «Սաքարթվելօ» լրագրի յօդուածագիրը փոխանակ իր դրացի մի ազգի և ժողովրդի ներկայ դրութեանը կարեկից լինելու, այդ արիւնաքամ և նահատակ ազգին կարեկցութեան ձեռք մեկնելու, այսօր Թեթև շովինիստական հոգով ոգևորված՝ վեր է կացել և պատմական ոչ մի փաստի վրա չը հիմնաւորված՝ ասում է, Թէ աւելի քան 300,000 վրացախօս հայերը՝ բուն վրացիներ են, միայն լուսաւորչականութիւն ընդունած։

Եւ իսկապէս՝ մեզ տեղն է, ինչ որ մեր մասին ասում-խօսում են։ Ինչու պէտք է մենք այնքան ապիկար ու ողորմելի լինենք, որ մեր հարուստ և ճոխ գրականութեամբ աշխարհիս գիտնական կաճառներին հիացումն պատճառող լեզուն Թողնենք, վրաց աղքատիկ լեզուով խօսենք, որ այսօր՝ իրաւունք ունենան մեզ ասել, Թէ «դուք, որ վրաց լեզուով էք խօսում և չը գիտէք ձեր մայրենի լեզուն, դուք իրաւունք չունէք ձեզ հայ անուանելու. դուք իսկական վրացիներ էք, որ պէտք է ձեր մասին լուրջ մտածել և լուրջ վերաբերել, լուրջ ուշադրութիւն դարձնել...»։

Շատ լաւ մտաբերում եմ, բարեյիշատակ Գրիգոր Արծրունին կարծես նախագուշակելով այդ բանը՝ դեռ ևս սրանից 30 տարիներ առաջ «Մշակի» մի առաջնորդող յօդուածում գրեց սրտի ցաւն կսկիծով Թէ՝ այն հայը, որ իր ընտանիքում ֆրանսերէն է խօսում և ոչ հայերէն, նա հայ չէ, այլ լուսաւորչական ֆրանսիացի է. այն հայը, որ իր ընտանիքում մայրենի լեզուով չէ խօսում, այլ վրացերէն, նա լուսաւորչական վրացի է. այն հայը, որ իր ընտանիքում գերմաներէն է խօսում և ոչ հայերէն, նա լուսաւորչական գերմանացի է. և այսպէս, արդարացի մեղադրանք և պատակներ էր տալիս իր ընտանիքում իր երեխաների հետ մայրենի լեզուով չը խօսողներին... Բայց ծուր է մեղադրում ազգային պատիւ, պատկառանք և կամ այլ խօսքով՝ Թասիբ։

Այժ, «Սաքարթվելոյի» յօդուածագիրը իրաւունք ունի մեզ նախատելու և մեր ողբալի վիճակի վրա լուրջ ուշադրութիւն դարձնելու։

Լաւ յիշում եմ, որանից ուղիղ 25 տարի առաջ, մի կարևոր գործով Պետրոգրադ էի գնացած։ Նևսկի պրոսպէկտի վրա շրջագայողների Թւում կար և մի վրացի գեներալ՝ կուրծքը շքանշաններով զարդարված։ Ցանկարծ նրա աչքովն ընկաւ պրոսպէկտի միւս կողմով անցնող մի վրացի ծառայ՝ հասարակ չէրքէզի չուխայով, արխալուղով և կաշւէ հասարակ գօտիով։ Գեներալը ձայն տուեց՝ «Ճ բիճօ-բիճօ»։ Բիճօն իսկոյն տրագ-տրագ Թռիչքով եկաւ և քաղաքավարութեամբ գլուխ տալով կանգնեց։ Գեներալը նրա հետ մի առանձին պարծանքով և մխիԹարութեամբ խօսում էր վրացերէն և վեր ի վայր անց ու դարձ էր անում, առանց իր արժանապատուութեանը մի նշաւակ նախէցի չափ արատ բերելու։

Իսկ մեզանում՝ հայերիս մէջ ինչ ենք տեսնում։ Ոչ Թէ հայ գեներալը, այլ նոյն իսկ երկու գիմնազիստներ միմեանց հէնց փողոցում պատահելիս՝ անվայել և անպատշաճ են համարում հայերէն լեզուով խօսել, որովհետև անցնողները կը լսեն և չեն կարծի, Թէ իրանք ուսում առած, զարգացած անձինք են, ինտելիգենտ ընտանիքի պատկանող, այլ հայ են և գռեհիկ հայ։

Ղևոնդ աւ. ք. ԱԹանասեանց

ՀԱՅՈՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑ ՍՂՆԱԽՈՒՄ

Սղնախ, 28 հոկտ.

Թեմական տեսուչ Ս. Տէր-Աւետիքեանը Սղնախում եղած ժամանակ արծարծեց մի լուրջ հարց։

Ի նկատի ունենալով, որ հայոց տարրական դպրոցներն անբաւարար են լուրջ կրթութիւն տալու համար, տեսուչը ցանկալի է համարում հիմնել հայ օրիորդաց միջնակարգ դպրոցներ Սղնախում և Թելաւում, նման Ցովնանեան և Գայեանեան դպրոցներին։

Ընտանիքի սիւնը մայրն է՝ կրթված, միջնակարգ ուսում ստացած մայրը մեծ յեղաշրջում կը մտցնէ ընտանիքում, մինչդեռ աղէտ կինը միայն բազմացնում է սնոտիք։ Եւ որպէս զի կինը չը կորչի խաւար մԹնոլորտում, որպէս զի նա ինքը կարողանայ յեղաշրջել կեանքը, անհրաժեշտ է, որ նա ունենայ միջնակարգ կրթութիւն։

Թեմական տեսչի միտքը միանգամայն գովելի է։ Որ Սղնախի հայոց դպրոցն իր գոյութեան 50 տարվայ ընթացքում քիչ օգուտ է տուել, դրա ապացոյցն այն է, որ մենք այսօր Սղնախում չունենք հայախօս սերունդ։ Մեր տղաներն ու աղջիկները 3 տարի հայոց դպրոցում սովորելուց յետոյ՝ դուրս են եկել դպրոցից և, անկարող լինելով շարունակել ուսումը, մոռացել են գիտցածը և կորչել են վրացախօս շրջանում։ Այսօր հայ լրագիրը Սղնախում միայն քահանաներն են կարդում։ Եթէ կարդացող լինի, պէտք է նա օտարական լինի, այլ ոչ տեղացի։

Բոլորովին ուրիշ սերունդ կը լինի այն ժամանակ, երբ հիմնվի հայոց միջնակարգ դպրոց Սղնախում։ Այն ժամանակ արդէն լուրջ կրթութիւն ստացած հայ աղջիկները Թէ իրանք կը խօսեն հայերէն և Թէ իրանց ապագայ սլաւակներին մանկութիւնից հայերէն կը սովորեցնեն, մինչդեռ այժմ ընտանիքներում գործածական լեզուն վրացերէնն է, և երեխան հէնց օրօրոցից ԹաԹաւում է վրացերէն։

Որչափ որ Թեմական տեսչի առաջարկութիւնը գեղեցիկ է, սակայն նա հեռաւոր ապագայի գործ է և այժմ վաղաժամ՝ նիւԹական պատճառներով։ Մենք պէտք է վերցնենք այդ ծրագրի գոնէ մինիմումը, որ յետոյ ամբողջովին իրականացնենք։ Սրա համար անհրաժեշտ է, որ Սղնախի հայոց դպրոցն ունենայ 6 տարվայ կուրս 6 առանձին դասարաններով։

Հայոց եկեղեցական-ծխական դպրոցներում վեցամեայ դասընԹացքով շաբաԹական դասերի Թիւն է 169։ Եթէ վարձենք 7 ուսուցիչ, տալով իւրաքանչիւրին 24 դաս շաբաԹական, այն դէպքում 7 ուսուցչով կարելի է պահել վեց առանձին դասարան։ Նշանակելով իւրաքանչիւր ուսուցչի ռոճիկը տարեկան 500 ր., իսկ տեսչինը 700 ր., ծախսը ուսուցիչների վրա կը լինի 3,700 ր.։ Սրան աւելացրենք մանր ծախսեր, ծառայ, փայտ, ջուր տարեկան 300 ր., կը ստանանք 4000 ր.։ Ուրեմն 4000 ր. բիւջէտով կարելի է պահել 6 առանձին դասարան 7 ուսուցչով, մինչդեռ այժմ 3 դասարանի վրա 4 ուսուցչով ծախսվում է մօտ 2000 ր.։

Դպրոցը կունենայ մուտք՝ Լիանոզեանի տնից 750 ր., Թոշակներից մօտ 700 ր., մամապահեստից մօտ 600 ր., ընդամենը մօտ 2000 ր. հաստատ եկամուտ, ուրեմն պակասում է 2000 ր.։ Այս գումարը կարելի է ստանալ, եթէ սահմանվի Սղնախում պրոգրէսիվ դպրոցական տուրք։ Սղնախում հաշւում են մօտ 800 տուն հայ, 2000 : 800 = 2 ր. 50 կ., հետևաբար իւրաքանչիւր ընտանիքին ընկնում է 2 ր. 50 կ.։ Տուրքը պէտք է սահմանվի ըստ կարողութեան 1—10 ր.։ Տուրքին պէտք է ենթարկել նաև օտար քաղաքներում բնակող սղնախեցիներին։

Դպրոցական տուրքը պաշտպանված է Թէ կառավարութիւնից և Թէ ծխական կանոնադրութիւնից։ Մեր գիւղական դպրոցները մեծ մասամբ պահպանվում են ծխական տուրքով։ Հէնց մեր գաւառում՝ Լագոդեխում և Ցարսկիէ-Կոլոդցիում սահմանված է ծխական տուրք 2—15 րուբլի ընտանիքի վրա։ Եթէ գիւղերում այդ ալէղ է գնում, միԹէ քաղաքում անկարելի է։ Բայց մեր ժողովուրդը սկզբից սովորած է ձրիակերութեան և պէտք է փոխել նրան, հասկացնելով իր պարտաւորութիւնները։

Ծխական տուրքը սկզբունքով վճռվեց Սղնախում դեռ ևս 1908 Թ.։ Ընտրվեց յանձնաժողով, որ պէտք է հաւաքէր փողը. շինվեցին և տպագրվեցին անդորրագրեր։ Տուրքը մասնադրված էր 1500 րուբլի։ Սրանից յետոյ ընդհարում տեղի ունեցաւ հոգաբարձութեան և մասնաժողովի միջև։ Մասնաժողովը պահանջում էր, որ ինքն էլ ձայն ունենայ փողեր ծախսելու մէջ, իսկ հոգաբարձութիւնը պահանջեց, որ մասնաժողովը հաւաքէ միայն փողեր և իրան յանձնէ, որի պատճառով մասնաժողովը լուծվեց։

Ծխական տուրք սահմանելով՝ մեր եկեղեցիները կը ԹեԹևանան և հնարաւորութիւն կունենան բարեկարգվելու։ Ս. Կարապետի հոյակապ զանգակատունը, ս. Գէորգ, Նասոմատր եկեղեցինները պահանջում են լուրջ վերանորոգութիւն։ Եւ Սղնախի հասարակութիւնը հանդուրժում է, որ իր պապերի շինած հոյակապ եկեղեցիները նսեմանան և միան անխնամ։ Եկեղեցական եկամուտները պէտք է յատկացնել եկեղեցիներին՝ մինչև որ նրանք լրացնեն իրանց պակասութիւնները։

Անհրաժեշտ է նաև ուշադրութիւն դարձնել աշակերտ-աշակերտուհիների Թիւը շատացնելու վրա։ 30 տարի առաջ Սղնախի հայոց դպրոցում սովորում էին մօտ 200 աշակերտ-աշակերտուհի, իսկ այժմ 100—120. հէնց 10 տարի առաջ սովորում էին 170 հոգի։ Հարկաւոր է ընդունել ձրի շատ աշակերտներ չքաւոր դասակարգից։ 1906 Թ. ձրի սովորում էին 60 հոգի։

N. N.

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Փախստականների խորհրդակցութիւնը Պետրոգրադում իր վերջին նիստում որոշեց և այժմ բաց է Թողել Փոխարքայի տրամադրութեան տակ 500,000 ր., պատգամաւոր Պապաջանեանի՝ 145,000 րուբլի։

Փախստականների համար Վանում հիւանդանոց և ապաստարան կազմակերպելու համար այնտեղ է ուղարկված բժ. Բաբուրեան։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Լուրեր Պետրոգրադի հայ կեանքից.

Պետրոգրադ, 23 հոկտեմբերի

Վեհափառ Հայրապետի պատուէրով՝ Աստրախանի մի շարք հոգևոր գործերի վերաբերմամբ ամսիս 18-ի առաւօտեան ժ. 10-ին տեղս ժամանեց Աստրախանի Թեմ. առաջնորդ Մխիթար եպս.-ը և հանգիստ առաւ Պետրոգրադի եկեղեցական կալուածների կառավարիչ պ. Սրապեանցի տանը և ապա իջևանեց «Դագմար» առաջնակարգ հիւրանոցում, ուր կը միայ մօտ մի ամիս։

Ամսիս 8-ին տեղիս նահանգական դատարանի երկրորդ բաժնում նշանակված էր Պետրոգրադի հոգևոր կառավարութեան քարտուղար գանձակեցի Ներսէս Ն. Տէր-Ներսիսեանցի գործի քննութիւնը, որ մեղադրվում է Կրեստովսկի-Օստրովի Սարակովսկիի տանը հրդեհելուն մասնակցութեան մէջ, և 5000 ր. գրաւականով մի ամիս բանտարկվելուց յետոյ հսկողութեամբ բաց է Թողնված։ Քննութիւնը յետաձգվեց մի կարևոր վկայի բացակայութեան պատճառով մինչև դեկտ. 10-ը։ Իսկ հոկտ. 20-ին երկրորդ անգամ նշանակված էր Պետրոգրադի եկեղեցական կալուածների նախկին կառավարիչ Նիկ. Պապովեանցի գործի քննութիւնը, որը 75,000 ր. եկեղեցական գումարը վատնել է և 1915 Թ. յունվարից բանտարկված է։ Դատարանը մեղաւոր ճանաչելով՝ զրկեց նրան բոլոր իրաւունքներից և դատապարտեց մի տարի բանտարկութեան։

Օտարական

Փախստականների հիւանդանոց

Ալէքսանդրապօլ, 3 նոյեմբերի

Բացման օրից—27 օգոստոսի—մինչև նոյեմբերի 1-ը ընդունված են 518 հիւանդ, բացի քաղաքիս տեղական հիւանդները քաղաքի և խրայինների հաշւով։ Այս հիւանդներից հոկտ. 1-ին կային 112 հոգի փախստականներ. միացեալները առողջացել են։ Մահել են 121 հոգի, որոնցից սեպտեմբերին—90 հոգի և հոկտեմբերին 31 հոգի։ Օգոստոս և և սեպտ. ամիսների ընթացքում սոսկալի տարածված էր դիզէնտէրիան, որի պատճառով մահացման Թիւը համեմատական կարգով շատ բարձր էր, Թէև ուրիշ քաղաքների փախստականներից մեռածներից շատ քիչ էր։ Այժմ դիզէնտէրիան Թուլացած է, նոյնպէս և բծաւոր տիֆը։ Հիւանդների ամենացածր տեսակներն էին Թոքերի բորբոքումն և աղիքային տիֆ։ Հիւանդները գալիս են ինչպէս քաղաքի, նոյնպէս և գիւղերի փախստականներից։ Մեծ տոկոսը հայեր են, աննշան տոկոսը յոյներ։ Հիւանդանոցը օրից օր գրաւում է փախստականներին, առողջացածների մեծ մասը պրոպագանդա են մղում յօգուտ հիւանդանոցի բարերար ազգեցութեան։ Վարչութեան անդամները և բժ. Տէր-Ցովհաննիսեանը միշտ շրջում են գիւղերը, տեղերում հիւանդներին օգնելու, ցուցակագրելու, բժշկելու, և ծանր հիւանդները սայլերով փոխադրվում են քաղաք։

Եթէ հնարաւոր լինէր երկու հիւանդատար կառք ունենալ, շատ պիտի նպաստէր բժշկական օգնութեան տարածման, որով պիտի անչափ դիւրանար գիւղերից փոխադրելու գործը։

Ապաքինված հիւանդների համար Եղբ. Օգն. Ալէքսանդրօպոլի գրասենեակը հասցնում է հագուստ, որը մեծապէս նպաստում է առողջացածներին, չենԹարկվելու կրկնվող հիւանդութեան։ Եթէ հնարաւոր լինի և տաք կօշիկներ հասցնել, շատ մեծ օգնութիւն պիտի հասցնենք Թշուառ ազգաբնակութեան։

Ատրպետ

Տիկ. Սալէնդիարեանի այցը

Ղարասուբազար, 29 հոկտ.

Թիֆլիսից եկած տիկ. Ցուլիանէ Իւ. Սալէնդիարեանը Ղրիմի քաղաքներում կազմակերպում է հայ կանանցից յատուկ շրջաններ, որոնց ծախսով Թիֆլիսում պիտի պահվի Ղրիմի հայ կանանց անունով մի որբանոց, առ այժմ 30—40 որբերով։ Բոլոր քաղաքներումն էլ այդ գեղեցիկ առաջարկութեանը ուրախութեամբ ընդառաջ են գնացել։ Ցարգելի տիկինը հոկտ. 24-ին այցելեց մեր քաղաքը։ Առաջարկութիւնը նոյնպէս սիրալիր կերպով ընդունվեց հետևեալ օրվայ հայ կանանց ժողովում, որտեղ ընտրվեցին 7 հոգի, որոնք երկու հայ համայնքում (լուսաւորչական և կաթոլիկ) ամսականներ վերցնելով նոյեմբերի 1-ից պիտի սկսեն տուրք տալ։ Ցուսալի է, որ այս անգամ էլ հայ կինը կը կատարէ իր որբազան պարտականութիւնը, հետևելով պատմութեան օրինակին։

Ա. Մեծիկեան

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ

V

Մեկուսացած, կանոնաւոր հաղորդակցութիւնից զուրկ գաւառացիների համար ամենածանր դրութիւնը հացի պակասութեան ժամանակ է զգացվում։ Եւ իրօք, ներկայումս Զանգեզուրը իր 200-ից աւելի հայ և մահմեդական գիւղերով նման է աղքատ, մուրացիկի, և վիզ ծռած դէպի Շուշի, անդադար սպասում է ալիւր, շաքար և այլ կենսական մԹերքներ բերող ֆուրգոնների։

Գաւառիս բնակչութիւնը մեծ և հրատապ կարիքի մէջ է. եթէ անընդհատ ներմուծվող ալիւր, շաքար, նաւթ և այլն գէթ մի շաբԹով անգամ ընդհատվեն, կեանքը աւելի քան դժուարին կը դառնայ։

Գիւղացու խօսքի, արտայայտութեան և դէմքի վրա որոշակի նկատելի է ժամանակի ծանր և մԹերքների Թանգ ու կրակ դրութիւնը։

Աշնան չորութեան պատճառով շատ գիւղերում, մանաւանդ Սիսիանում, դեռ սերմ չէ ձգված, իսկ բուն Զանգեզուրի շատ գիւղերում շատ ցանքսեր առանց սերմելու են մնացել. սերմացու չը կայ։

Կենսական մԹերքների Թանգութեան համար կարելի է բերել հետևեալ աղիւսակը.

Ռուսական ալիւրի պուդը 4 ր. 20 կ., հացի ֆունտը 8 կ., ցորենի պուդը 2 ր. 65 կ., գարին 1 ր. 15—20 կ., նաւԹի պուդը 5 ր., բրնձի պուդը 5 ր., էշաբեռ փայտը 1 ր. 50—60 կ., ձիաբեռը 2 ր. 30 կ., երկու ջուալ ածուխը 4—5 ր., շաքարի պուդը 10 ր., կարտօֆիլի պուդը 1 ր. 40 կ., կաղամբի, կոշիկների և Թղթեղէնի մասին խօսելը աւելորդ է, որովհետև կրկնակի բարձրացել են։

Նման պայմաններում երբ աշխատող և դրսից գիւղացուն օգնութիւն, դրամական օգնութիւն հասցնող ձեռքերն էլ միւս կողմից պակաս են օր օրի վրա, պարզ է Թէ ինչ անելանելի դրութիւն է առաջանում գիւղացու, խեղճ հայ գիւղացու համար։

Եղանակները լաւ են. ցրտերը դեռ չեն սկսված։

Սալ—եան

ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ԹԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Ղալաչա, 26 հոկտ.

Դէշ տարի է գիւղական տարեգրութեան մէջ 1915 Թիւը։ Գիւղացին իր արդիւնաբերութեան ոչ մի մասից այս տարի չօգտվեց։ Երկրագործութիւնից ոչինչ չը ստացաւ, այգիներից, պտղատու ծառերից ոչինչ, անասնապահութիւնից նոյնպէս ոչինչ. չորերևս անձրևներից առաջացած դարմանը, հարԹերի մեծ մասը ստուկանց, պտուղները նոյնպէս, մնացածներն էլ շատ լղար են, ծախվելու անպէտք։

Խոտի և յարդի առատութիւն է։

Դէշ տարի է գիւղացոց համար. ոչ մի կողմից չենք ուրախանում. ամեն ինչի Թանգութիւն է. Թանգ է այն, որ հեռաւոր քաղաքներից և վայրերից է բերվում, Թանգ

է այն, որ անհրաժեշտ է. բայց ինչպէս [illegible] առաջացել է արհեստական թանգութիւն, որից գիւղացին [illegible] ... [illegible] ... գարին 70 կ. (թանգաց 27 կ.), գարու [illegible] կորեկը 18 կ., գետնախնձորը 1 ր., աղը 1 ր., [illegible] 20—22 ր., [illegible] 13—15 ր. [illegible] առավել է. թանգութեան պատճառը [illegible] մասին [illegible]

Ամեն բանի թանգութիւնը տանելի է, բայց հացի, ցորենի, ալիւրի պակասութիւնն անտանելի է. մօտ օրերում շատ գիւղեր շրջեցի, ամեն գիւղում էլ միեւնոյն պակասութիւնն է հացի. մի քանի գիւղերում փոքր ի շատէ կայ. կան գիւղեր, որտեղ արդէն սովն սկսել է իր դաժան, այլանդակ դէմքը ցոյց տալ. շատերն այժմեանից իրանց անզօր են համարում նրա՝ սովի հետ կռուելու. շատերն էլ իրանց յոյսը դրել են Ռուսաստանից եկող ցորենի վրա. գիւղերի հարուստ մարդկանցից շատերը փող են տուել Ղազախի առեւտրականներին ու վաճառականներին, որ իրանց համար ցորեն բերել տան. վաղուց տուել են, բայց մինչև օրս էլ պատասխան չը կայ, ճանապարհ չը կայ... Սովն անխուսափելի է, եթէ արտակարգ միջոցներ չը դիմվի:

Անտարբեր գիւղացին ամենայն հետաքրքրութեամբ հետեւում է լրագրութեանը, թէ պատերազմական գործողութիւնների մասին և թէ մթերքների արժողութեան մասին տեղեկութիւններ իմանալու: «Մշակում» գրվում է, թէ այս-ինչ օրը այսքան վագօն ալիւր, ցորեն, շաքար և այլն բերին Թիֆլիս, գրվում է և երբեմն գների մասին: շատ և շատ անգամ են գիւղացիք հարց տուել, թէ չի՞ կարելի, որ իրանց համար էս վագոններ բաց թողնեն.

— Ո՞ւ չեն մեզ համար էլ ցորեն ղարկըմ, մենք էլ փող ունենք, մենք էլ Թագաւորի ժողովուրդը, մեր որդիքն էլ են իրանց արինը վեր ածում Թագաւորի համար. էկէք գնանք Նաչալնըկի կուշտը,—յաճախ ասում են գիւղացիք մէկը միւսին, բայց գիւղացոց մէջ չը կան գիտակից մարդիկ, որոնց տեսողութիւնը անցնէր հորիզոնի միւս կողմը:

Գիւղերում կան բամբասանք, թշնամութիւն, նախանձ, արհամարհանք, գողութիւն,—յատկութիւններ, որոնց շնորհիւ մանրանում ենք: Թէ կառավարութեան և թէ գիտակ անձնաւորութեանց ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում գիւղացոց մասին մտածելու:

Ֆօրատէր

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Այսօր, Փոխարքայի պալատում, Փոխարքայի նախագահութեամբ կը կայանայ խորհրդակցութիւն քաղաքը կենսամթերքով ապահովելու խնդրի վերաբերեալ: Խորհրդակցութեանը մասնակցելու համար Թիֆլիս են եկել Կովկասի մի շարք քաղաքների քաղաքագլուխները:

◆ Նոյեմբերի 7-ին Մեծ Իշխան Փոխարքային ներկայացաւ մի պատգամաւորութիւն Գանձակի և Երևանի նահանգների մուսուլման ազնուականների կողմից հետեւեալ կազմով. Ջաֆար Կուլի-խան Նախիջևանսկի, Իսկենդար-բէկ Ռուստամբէկով, Փանահ-խան Մակինսկի և Դիվէտ-խան Սադըխանսկի:

◆ «Հովիտ» թերթը հաղորդում է, որ Վանքի եկեղեցու պարսպի դրան մօտ, բացօթեայ 4 օր հիւանդ պառկել է մի հայ փախստական՝ Անդրէաս Աւետիքեան և, բնականաբար, մեռել է անխնամութիւնից: Այդ բաւական չէ, նրա դիակը ևս վերցնող չէ եղել: Զարմանալի է, որ այս լուրը հաղորդող թերթի խմբագիրը նոյն եկեղեցու աւագ-քահանան է, իսկ Վանքի եկեղեցու դէմ ու դէմ են գտնվում հայոց առաջնորդարանը և կօնսիստորիան: Եթէ Վանքի եկեղեցու, ուրեմն առաջնորդարանին կից դրան մօտ 4 օր ամբողջ ընկած է լինում հայ փախստականը և վերջը ցրտից մահանում, ինչ պէտք է լինի այդ թշուառների դրութիւնը այլ տեղերում:

◆ Նոյեմբ. 7-ին Հասարակական ակումբում Պ. Օսիպովը բանախօսեց «Անդրկով-

կան գինը պետական բիւջէի մէջ՝ [illegible] ... [illegible]

◆ Թիֆլիսի վաճառական Իվան Ալեք-[illegible] 1000 ր. է նուիրել Հայ [illegible]

◆ Քաղաք. Միութեան [illegible] ... 1.988.000 ր., որից 869,000 ր. [illegible]

◆ Կ. Միրզայեան, Մ. Տաղաշեան և Գ. [illegible] խնդրելով թոյլ տալ Թիֆլիսում հիմնելու աշխատանքի արտել՝ անգործներին աշխատանք տալու համար:

◆ Նոյեմբերի 5-ին և 6-ին Թիֆլիսում ստացվեց 48 վագօն ալիւր:

◆ Նոյեմբերի 7-ին Թիֆլիսում ստացվեցին հետեւեալ մթերքները. ալիւր 11 վագօն, վառելու փայտ 1 վ. և գինի 1 վագօն:

◆ Կիրակի օրը կայացաւ Թիֆլիսի վորկային ընկերութեան ժողովը, որտեղ լիազօրներ ընտրվեցին Միք. Աւթանդիլեան, Իվան Ալիխանեան, Վ. Անանով, Միհրան Անանեան, Միք. Աթաբէկեան, Լեւոն Եւանգուլեան, Ռուբէն Յովհաննիսեան, Միք. Քոնանեան, Գ. Մելիքեան, Ի. Պասրով, Կ. Սարգսեան, Ֆ. Շիմանովսկի, Գ. Թաթուզով, Գ. Տէր-Աստուրեան, Ե. Տէր-Եակոբեան, Գ. Թումանով, Արտ. և Տիգ. Ենֆիաճեաններ, Գ. Զ. Եարալեան, Լ. Տիգրանեան, Ի. Լիսիցեան, Գ. Ծուրինեան և Ե. Խուդադեան:

◆ Կարմիր Խաչի համառուսական ընկ. մեզ ուղարկել է մի կոչ, որի մէջ հրաւիրում է բոլոր քաղաքացիներին օգնել դիրքերում գտնված մեր զինուորներին ամեն տեսակ իրերով, գլխաւորապէս ծխախոտով: Ծխախոտի և պապիրոսի փոխարէն խնդրվում է նուիրաբերել դրամ, որով կոմիտէտը գործարաններից յիշեալ ապրանքները ձեռք կը բերի էժան գնով:

ԿՈՎԿԱՍ

◆ «Пр. Край» թերթը յայտնում է, որ նոյեմբ. 2-ին Նոր-Նախիջեւանում (Ռոստով) խուզարկութիւն կատարվեց երդուեալ հաւատարմատար և հասարակական գործիչ Գր. Զալխուշեանի բնակարանում: Տարված են մի քանի թղթեր ու գրական աշխատանքներ (ձեռագրեր) հայերէն լեզուով:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Կիէվի վախճանված միտրոպոլիտ Ֆլավիանի պաշտօնի համար տալիս են Վրաստանի էկզարխ Պիտիրիմ արքեպիսկոպոսի անունը:

◆ «Р. В.»-ն յայտնում է, որ Մօսկվայի մի խումբ փաստաբաններ հարց են յարուցել գումարելու իրաւաբանների համառուսական համագումար:

◆ Պետրօգրադում կայացել է Պետ. Դումայի պատգամաւոր սոց.-դեմ. Կերէնսկիի դատախօսութիւնը առեւտրական ծառայողների ժողովում: Դատախօսը խօսեց դեմօկրատիական խնդիրների մասին: Երբ նա շօշափեց ամնիստիայի հարցը, ոստիկանութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց ժողովը փակված:

◆ «Р. Сл.»-ին հաղորդում են, որ ներքին գործերի մինիստրը միջնորդում է մինիստրների խորհրդի առաջ, որպէս զի յատկացվի մի միլիօն ռուբլի պօստ-հեռագրական ծառայողներին պարգևներ տալու համար:

◆ Բանկերի գործունէութիւնը քննելու մասին տարածված լուրերը «В. В.»-ն հերքում է:

◆ Պետական Դումայի անդամ Ջխէիձէն խնդրել է վճարել դատապարտված սոցիալ-դեմոկրատ պատգամաւորների ռոճիկները:

◆ «Каспій»-ին հեռագրում են, որ Պետրօգրադում կատարվել են խուզարկութիւններ և ձերբակալութիւններ: Փակվել են սոցիալ-դեմօկրատիական երկու տպարան: Ձերբակալվածների թիւը 20 է:

◆ Մայրաքաղաքի թերթերի առնելով, ներկայումս Ռուսաստանում կայ շաքարի ազատ պաշար 18 միլիօն պուդ:

◆ Գերագոյն Զօրահրամանատարի կայանից վերադարձել է ներքին գործերի մինիստրը:

◆ Մօսկվայի համալսարանի հիւանդանոցն են տարել պրօֆ. Տարասօվին բոլորովին ջարդված և անգգայ դրութեան մէջ: Թէ որտեղ է պատահել և ինչպէս այդ փորձանքը պրօֆէսօրի հետ,—չէ պարզվել: Նրա դրութիւնը վտանգաւոր է:

ԶԱՌԱՄԵԱԼ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ,

արտէրիօսկլէրօզը, յոգնածութիւնը, հիւանդութիւնների հետեւանք ընդհանուր թուլութիւնը, ալկօհօլիզմի հետեւանքները եւ այլն, նեվրաստէնիան եւ ջղային հիւանդութիւնները, սեռական թուլութիւնը, հիւծուածութիւնն ու նիհարութիւնը մեծ աջողութեամբ բժշկում է Սպէրմին-Պէլը, որի մասին վկայում են աշխարհիս ամենայայտնի բժիշկների բազմաթիւ գիտողութիւնները գրականութեան մէջ:

Սպէրմին-Պէլը միակ իսկական, բազմակողմանի փորձված Սպէրմինն է. այդ պատճառով պէտք է ուշադրութիւն դարձնել „ՍՊԷՐՄԻՆ-ՊԷԼԻ" անուան վրա և չը գնել կեղծվածները, հեղուկներ և սերմային գեղձերից պատրաստված մահլամներ, որպէս անպէտք նմանողութիւններ, որոնք թէ յատկութեամբ և թէ ներգործութեամբ Սպէրմին-Պէլի հետ ոչ մի առնչութիւն չունեն և յաճախ պարունակում են առողջութեան համար վնասակար տարրեր:

Ցանկացողներին ուղարկվում է ձրիաբար «Цѣлебное дѣйствіе Спермина» գիրքը. ամբողջ օրգանոտէրապիայով հետաքրքրվողներին ուղարկվում է՝ 4 հատ 7-կօպէկանոց նամականիշ ստանալուց յետոյ՝ նոր լոյս տեսած «Цѣлительныя силы организма» գիրքը:

Սպէրմին-Պէլին կայ ամենուրէք.

Профессоръ Д-ръ Пель и С-вья
Петроградъ.
Մատակարար ՆՈՐԻՆ ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾ. Դրան

0—8

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ
Ներսէս եպիսկոպոսին

Ջուլֆա, 19 հոկտեմբերի

Սրբազան հայր.

1914 թ. դեկտեմբերեան գաղթից յետոյ, դուք, որպէս Ատրպատականի թեմի կառավարիչ տեղեկութիւններ էիք հաւաքում ձեր թեմի, հայ գիւղերի թալանումի մասին, որ կատարվել էր ժողովրդի գաղթից յետոյ:

Թալանչիներից մի քանիսին, եթէ չեմ սխալվում, դատարանի միջոցով ստիպեցիք վերադարձնել կողոպտուի մի չնչին մասը, իսկ մէկ թալանչուն՝ պարսկահայերին քաջ ծանօթ կապալառու Ներսէս Պապայեանին՝ բաւականացաք մի փոքրիկ բացէկով յայտնելով, որ նա բաւարարութիւն տայ ժողովրդի պահանջներին:

Բայց ձեր պահանջը մնաց անկատար, Պապայեանի կողմից:

Գուցէ դուք, սրբազան հայր, չէք կամենում Պապայեանից դատարանի միջոցով պահանջել՝ քայքայված ժողովրդից նրա կորզած տասնեակ հազարները, որովհետև վերջինս հայ է, և ցանկանում էք անձամբ վերջացնել այդ գործը: Բայց, ինչպէս նկատում ենք, ձեր բազմաթիւ հոգսերը թոյլ չեն տալիս ձեզ առանձնապէս նուիրվելու նրա կատարած թալանումների մասին տեղեկութիւն հաւաքելու, և բաւականանում էք գրաւոր դիմումներով, որոնք Պապայեանի կողմից մնում են «ձայն բարբառոյ յանապատի», ուստի ցանկալի կը լինէր, որ դուք, սրբազան հայր, հիմնվելով ժողովրդի տուած ցուցմունքներին, Պապայեանի արարմունքների մանրամասնութիւնը յանձնէիք դատարանին, որը քննելով գործը՝ ժողովրդի արդար պահանջին բաւարարութիւն կը տայ:

Սալմաստեցի

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Բօրժօմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	8 ժ. 11 ր.	առաւ.
	Բօրժօմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.
(Գոլովին, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.:
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի կոկորդի և քթի հիւանդութ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեքշ., հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—193

ԲԺԻՇԿ
Ի. ԵՎ. ԳՕԿԻԷԼՕՎ
(Նախկին օրդինատոր Կալինկինեան հիւանդ. Պետրօգրադում)

Ընդունում է հիւանդներին վեներական, սիֆիլիս, կաշուի եւ ջղային հիւանդութիւներից:

Ամեն օր՝ { առ. ժամը 9½—12. երեկ. » 5—7½.

Հասցէն՝ Միխայլովսկի պր. № 113.
(օ. մ.) 801. 12—3

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ЗАПОРЪ
КАТАРРЪ ЖЕЛУДКА
ГЕМОРОЙ
ИЗЛѢЧИВАЕТЪ РАДИКАЛЬНО,
ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО
Пилюли „КАТАГЕМО"
М. ДЕЛАМУРЕ.
ПРОДАЖА ВЪ ЛУЧШИХЪ АПТЕКАХЪ И ВЪ АПТЕКАРСКИХЪ СКЛАДАХЪ.
ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ СКЛАДЪ ДЛЯ ВСЕГО КАВКАЗА
ЛАБОРАТОРІЯ М. ДЕЛАМУРЕ ТИФЛИСЪ
ЭРИВАНСКАЯ ПЛ. ПУШКИНСКАЯ 3.
ВЕРХНІЙ ЭТАЖЪ

(ե. ու.) 762. 50—6

ՄԱՐԴ!

Դու փառք ես որոնում, բայց չես հասնում նրան.

Մէկը՝ առանց կոպէկի մեծ գործ է սկսում և առաջ գնում. միւսը նախանձում է նրան, իր ծննդեան օրն ու ժամը անիծում, ճակատագրից գանգատվում: Այն ինչ՝ բաղդը, ճակատագիրը դեր չունին այդտեղ:

Ճառերը կան, որ դեռ չեն ըմբռնում իրանց անաջողութիւնների իսկական պատճառները, չը գիտեն, որ դրանք թաքնված են քայքայված օրգանիզմի և ջղային հիւանդութիւնների մէջ: Ջղային հիւանդութիւնը գլխաւորապէս առաջ է գալիս գլխի ուղեղի և ողնաշարի անկանոնութիւնից և հիմքի ու ֆօսֆօրի շատ կորստից:

Ջղային հիւանդութիւնները զանազան տեսակի են. օր. գլխացաւ, ցնցումներ, մէջքի, ողնաշարի, երեսի, կոկորդի, ոտքի, ձեռքի ոսկորների ցաւ, անքնութիւն, ծանր երազներ, երբեմն աչքերի խաւարում, դող, անհանգստութիւն, օրգանական թուլութիւն, մոռացկոտութիւն, վախ, արբեցողութիւն, բարկացկոտութիւն, նիհարութիւն և այլն:

Դրանց բուժելու երկու ճանապարհ կայ. 1) Անպայման հանգստութիւն, մտաւոր և ֆիզիքական աշխատանքներից առ ժամանակ խուսափել,—մի բան, որ դժուար է ներկայ ջղային դարում, երբ ամեն վայրկեան ցնցող դէպքերն են յաջորդում միմեանց:

Մնում է երկրորդ միջոցը՝ սննդարար հիմքեր ընդունելը: Իսկ այժմ ամենալաւ հիմքը ՖՕՍՖՕՐՆ է:

Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզին երկար աշխատանքներից և փորձերից յետոյ աջողվել է պատրաստել միակ դեղը, որը պարունակում է իր մէջ մեծ քանակութեամբ ֆօսֆօր. այդ դեղը կոչվում է Ստիմուլօլ, որը վերականգնում է կորցրած երիտասարդութիւնը, առողջութիւնը և ընդհանուր ջղայնութիւնը և թուլութիւնը. արտասահմանի և Ռուսաստանի յայտնի պրօֆեսօրները, բժիշկները և հիւանդները տուել են իրանց գովասանքը և շնորհակալութիւնը, և այժմ զանազան սանատօրիաներում և հիւանդանոցներում բժշկում են հիւանդներին Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզի հանճարեղ դեղով՝ Ստիմուլօլով... Ահա ինչ են գրում Ստիմուլօլի բժշկութեան մասին բժիշկները.

Յարգելի բժիշկ! Ուրախութեամբ յայտնում եմ, որ Ստիմուլօլ պրեպարատը տալիս է զարմանալի արդիւնք: Ստիմուլօլ պրեպարատը հանճարեղ գիւտ է, նա ընդունելու համար շատ գեղեցիկ կերպով բաժանված է և ամբողջ սրտով աջողութիւն եմ ցանկանում նրան:

Իմ հիւանդների սեռական ջղայնութեան ամենածանր դէպքերը ես բժշկում եմ ստիմուլօլով: Հիւանդութեան թեթև դէպքերում ստիմուլօլի ազդեցութիւնը նկատվում է 2 3 շաբաթից յետոյ, իսկ ջղային հիւանդութիւնների դժուար դէպքերում՝ 3—4 շաբաթից յետոյ:

Աչքի առաջ ունենալով պրեպարատի կատարելագործութիւնը մի քանի դէպքերում, ես այն յանձնարարել եմ հիւանդին նոյնիսկ ոչ նրա ներկայութեամբ, ցոյց տալով նրան դեղատոմսից օգտվելու հերթ ձևը:

Սեռական անկարողութեամբ բռնված հիւանդները Ստիմուլօլով աջողութեամբ կարող են օգտվել առանց բժշկի դեղատոմսի, որ առանձնապէս ձեռնտու է, աչքի առաջ ունենալով այն կեղծ ամօթխածութիւնը, որ զգում են հիւանդները:

Սեղմում եմ Ձեր ձեռքը՝ Պրօֆ. Մ. Լեզոսար:

Իսկական Ստիմուլօլը պատրաստվում է Ֆրանսիայում (Պարիզում), ամեն մի արկղը ունի գործարանի դրոշմը՝ Institut „D-r Calvet Paris". Մի տուփը բաւական է, որ դուք զգաք ձեր հրաշալի գործողութիւնը եւ դուք կը ստանաք ձեր ուզած եռանդը եւ առողջութիւնը. դեղերի հետ ուղարկվում է բոլոր եւրոպական և Ռուսաստանի պրօֆեսօրների, բժիշկների, հիւանդների գովասանքները և շնորհակալական նամակները:

Պատուէրները, փողը և նամակները ուղարկել 1) Тифлисское отдѣленіе Института доктора Кальве, Тифлисъ, Эриванск. площ., Пушкинская 3, верхній этажъ, отд. 11|3 (Խնդրեմ հասցէն գրել լրիւ, ինչպէս որ ռուսերէն գրված է): Մէկ տուփը արժէ 7 ռուբ., ճամփապարհածախսով և վերադիր վճարով 50 կոպ. աւելի արժէ: Ով ուղարկի 7 ր. փողը առաջուց լրիվ, ճանապարհածախս չի վճարում:

Վերադիր վճարով ուղարկվում է միայն 2 ր. 50 կ. կանխավճար ստանալուց յետոյ:

Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Անդրկովկասի համար— Интернаціональное медико-фармацевтическое депо, Тифлисъ, Эриванск. пл., № 3.

(ե.) 609. 11. 10—9

НОВОЕ ИЗОБРѢТЕНІЕ ВЪ АМЕРИКѢ.

Въ столицѣ новаго міра Нью-Іоркѣ М. Деламуремъ изобрѣтено самое радикальное средство „Рапидъ" для полнаго излеченія остраго и хроническаго Триппера (Гонорреи).

Въ настоящее время въ лучшихъ клиникахъ и санаторіяхъ цивилизованныхъ странъ Америки и Европы для излеченія Триппера (Гонорреи) какъ остраго такъ и самаго застарелаго хроническаго, извѣстные врачи, профессора и специалисты примѣняютъ составъ „Рапидъ" изобрѣтенный М. Деламуремъ. „Рапидъ"-разрѣшенъ Россійскимъ Главнымъ Медицинскимъ Управленіемъ за № 1295.

Курсъ леченія при самыхъ застарелыхъ случаяхъ три недѣли, два двойныхъ флакона и коробка пилюль, прилагается способъ употребленія на всѣхъ мѣстныхъ языкахъ. Каждый больной можетъ у себя дома лечиться безъ посторонней помощи, въ тайнѣ. Цѣна за одинъ флаконъ 5 руб. полный курсъ леченія 2 двойныхъ флакона и коробка пилюль 9 руб. въ провинцію меньше двухъ флаконовъ не высылается Налож. плат. высылается только по полученіи задатка 5 руб.

Избѣгайте недоброкачественныхъ и вредныхъ для здоровья поддѣлокъ и подражаній.

Исключительный складъ для всего Кавказа, въ Кавказскомъ отдѣленіи Московской Лабораторіи М. Деламуре, Тифлисъ, Эриванская площадь Пушкинская 3. д. Кредитнаго О-ва верхній этажъ.

Всѣмъ лазаретамъ, госпиталямъ аптекамъ и аптекарскимъ складамъ отпускается со скидкой, не менѣе 5 коробокъ.

(ե.) 50—9

Թիֆլիսի Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը

սրանով յայտնում է ի գիտութիւն Ընկերութեան բաժնետէրերի, որ նոյեմբերի 11-ին, չորեքշաբթի օրը, երեկոյեան ժամը 7½ ին Ընկերութեան գրասենեակում, Սոլոլակսկայա փողոց, տուն Արաֆելովի № 9, նշանակված է երկրորդ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ.

Փոխարէն ներկայ ամսիս 8-ին նշանակված ու չը կայացած ժողովի:

ՊԱՐԱԳՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆ ԿԸ ԼԻՆԻ՝

Վարչութեան առաջարկութիւնը՝ Ընկերութեան պատկանող գոյքը և Բագու—Թիֆլիսեան Նաւթարդիւնաբերական և Առեւտրական Ակցիօներական Ընկերութեան ակցիաների վաճառելը:

Համաձայն § 29-ի Ընկերութեան պայմանագրի՝ նշանակված ժողովը, ինչպէս երկրորդը, կը համարվի կայացած, ի նկատի չառնելով ձայների քանակութիւնը:

812. 1—1

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԵԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նարեկ.— Մատենագրութիւնք Գրիգոր Նարեկացւոյ. տպված ընտիր թղթի վրա մեծ տառերով, հաստատուն կազմով և մաքուր տպագրութեամբ: Գինն 2 ր. 25 կ.:

Ջուարձալի գրօսարան.—պարունակում է ընտիր զբօսնելից վիճակախաղեր, կազմած ընտիր և իմաստալից առածներ: Երգագրական հարուստ Ոսկի յաւելուած, որ պարունակում է ԷՖԻՄԵՐՏՑԻ կարեւոր մասերը. մարմնախաղաց, և այլն, և այլն. նաև Եզովբոսի երգաշարժ պատմութիւնը: Գինն է անկազմ 1 ր. 30, իսկ կազմած 1 ր. 50, երկու մասը միասին, 400 էջից բաղկացեալ:

Փնջիկ երգարան—ազգային ընտիր երգերի, որոնց անմեռ երգեր են, ինչպէս անմեռ են սոյն երգերի անմահ հեղինակները: Գինն է 40 կ.:

Սոյն հրատարակութիւնները կը գտնվին բոլոր գրավաճառանոցներում և հրատարակչի մօտ: Գումարով առնողներուն զեղչ կը լինի: Հասցէ հրատարակչի՝ Թիֆլիս, Յարութիւն Քրիստափորեան, Մադատովսկայա փ. № 7.

809. 2—1

Ծախվում է ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

ՏՊԱՐԱՆ

7 բէալ մօտ 60 կասսաներով և լի զանազան, աւելի քան 160 տեսակ տառերով և բազմազան պարագաներով: Կայ մի փոքրիկ արագատիպ լաւ պահված, կարտոն և թուղթ կտրող մեքենայ, ինչպէս և զանազան կազմարարական գործիքներ: Գինն է 6000 ռուբլի:

Դիմել՝ Эривань, Эмину Теръ-Григорянцу. (ե.) 772. 4—3

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.